

ШЫН

№ 55
(17699)

2009 чылдың
май 21,
четверг

Садар өртээ
5 рубль.

Ниитилел-политиктиг солун • 1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

ОРУУҢ АК БОЛЗУН, ДООЗУКЧУ!

• Май 20-де найысылал Кызылдың школаларына сөөлгү коңга байырлалы болган •

Сөөлгү коңганың эдискизи чаңгыланзын.

Байырлалдың байырлыг чыскаалына киржири-биле өңгүр чараш боодал чечектерни туткан, доозукчу-2009 чылдың кожаазын эгин ажыг баглап алган, байырлал шинчи кири кеттинген, арыннарында хүлүмзүрүг чайнаан чалыи, ийе, чалыи оолдар, кыстар төрөөн школазынга ада-иези, кырга-ава, кырган-ачалары-биле кээп, байырлалга киришкени амыдыралдың уттундурбас база бир арны болуп артар.

Кызылдың № 2 школазы — найысылалда хоочун школаларның

бирээзи. Бо чылын школаның башкылары, үш доозукчу класзының өөреникчилери бүгү чуртта боттарының үе-чегези-биле бир дөмей, сөөлгү коңганың байырлалын эрттирген. Школа тургустунуп келгенден бээр 4 муң ажыг доозукчуларны эртем-билигин эге билиглери-биле чепсеглээш, амыдыралдың делгем оруунче үдээн. Ам оларның аразында алдар-аттыг эртемденнер, башкылар, эмчилер, политиктер, спортчулар, артистер дээш, кымнарны чок дээр...

Дүүн республиканың бүгү школаларының доозукчуларына сөөлгү коңганың байырлалы болуп эрткен. Найысылалдың школаларының он бирги класзын бо чылын 874 кижии доозар. Он бир өөредилге чылдарының дургузунда 5 муң катап школачы коңга кичээлдерден медээлеп кыйгырып турганы соонда арткан. Сөөлгү кичээлдер, сөөлгү класс шагы, сөөлгү школачы чыскаал, сөөлгү коңганың ындынныг эдискизи...

Муниципалдыг ниити билиг Кызылдың № 2 школазының директору Тамара Григорьевна Ондар байырлалда келген ада-иелерге, өөреникчилерни 11 чылдың дургузунда өөредип келген башкыларга база школачы сөөлгү коңганың кол маадырлары болур школаның юбилейлиг 65-ки доозукчуларына байырлалдыг хүн-биле өөрүшкүнү, чаагай күзээшкннерни күзээш, эге болгаш ортумак билиглериң эге дөзү-биле чүмнөп, чараш аажы-чаңга, мөзүлүг бүдүш-чаңга, чогаадыкчы оруктарның эгезин салган школаның башкылар коллективинге ам-даа бурунгаар көрүштү болгаш улуг-улуг чедишкннерни йөрээген. Кижиниң амыдыралына школачы чылдар бодуну-биле бир онзагай исти арттырар: баштайгы башкызы, уттундурбас хөглүг чаңгысклассчылар, баштайгы шылгалдалар, найыралдың кежээлери, баштайгы ынакшыл... А сөөлгү коңганың үнү — амыдыралдың эгезинче кыйгы салган баштайгы эдиски ол. Ам доозукчу бүрүзүнүн мурнунда эне улуг шылгалда — күрүнениң Чаңгыс аай шылгалдаларын чедишкнниг дужаары. Күрүнениң чаңгыс шылгалдазы — ортумак билигни

чедип алганын херечилээр кол негелде, күрүнениң Чаңгыс аай шылгалдазы — кандыг-бир өөредилге черинче кирип алырының база бир магадылалы. Ынчангаш ам доозукчуларның, ада-иелерниң мурнунда кол сорулга — холга бышкан билигнин аттестадын алыры-биле эки демдектер дээш белеткенири артканын хоочун башкы чагааш, күрүне шылгалдаларынче кириринин дугайында дужаалды номчуп, чыылганнарга таныштырган соонда, уруглар, оолдар бот-боттарына байырны чедирип, өөрүшкүзүн чажырбадылар.

ТР-нің өөредилге яамызының төлээзи А.Чудан-оол уттундурбас бо байырлал-биле чыылганнарга байырны чедиргеш, шылгалдаларны эки дужаап, амыдыралдың делгем оруу ак болурун доозукчуларга күзээн. Бо чылгы доозукчуларынга чагыг-сөстү бээр-биле школаны 25 чыл бурунгаар дооскан доозукчулар база чедип келген болду. Чаңгысклассчыларының мурнундан сөстү Республиканың № 2 эмнелгезинин салбыр эргелекчизи Айлана Адисовна алгай, төрөөн школазынга улуг хана шагын белекке бергеш, үе-

шакты шын ажыглап, оон үнези канчаар-даа аажок улуг, ынчангаш чаңгыс-даа минутаны камнап, ону хилис эрттирбейн, кандыг-бир ажыктыг чүүлге ажыглап чорунар деп доозукчуларга чагыгын бергени база онзагай болду.

Адыр буттуг «А» деп үжүктү бижидип, санап, чуруп өөреткен баштайгы башкының чагыгын уруглар маңаа база катап дыңнаан. 20-ги чүс чылдың төнчүзүнде төртүтүнген, 21-ги чүс чылдың эге чылдарын школаже кирип, ону доозуп турар бо доозукчулар дыка хөй өскерлишкннерлиг болгаш чаартылгаларлыг үелерни эрткен болгаш эртер-даа. Ынчангаш амгы салгалдың төлээлери — бо чылгы доозукчулар силер бистин чуртувуска, төрөөн Тывавыска чаартылгаларны кылыр кижилер силер силер. Амыр эвес оруктарны эртип чорааш, эртемниң бедин чедип ап, ада-иелериңерни, ынак башкыларыңарны, төрөөн школаларны өөртүп, Тываның төлептиг оолдар, кыстары болунар! Мурнуарда салган сорулгаларны чедип алып дээш кызымаккай, быжыг турасоруктуг, бергелерге черле то-рулбас болунар деп чагыг-сөстү чүгле бо школаның өөреникчилеринге эвес, бүгү-ле доозукчуларга берген деп болур.

Сөөлгү коңга, байырлыг! Узун орууң ак-ла болзун, доозукчу!

Айлаң МОНГУШ.
Ай-кыс МАСПЫК-ООЛДУҢ
тырттырган чуруктары.

Доозукчулардан биргиклассчыларга сөңүг белек.

Башкының үнелиг чагыгын дыңна.

Сайытка сөс

ТЫВА ҮЛЕТПҮРНҮНҮН КЕЛИР ҮЕЗИ УЛУГ

Тыва Республиканың Үлетпүр болгаш энергетика яамызының сайыды Карим Байлак-оолович Саган-оол республикада бо хүннерде эң аныяк сайыт болуп турар. Бо хүннерде үлетпүр шоолуг хөгжүвейн турар-даа болза, демир-орук тудуу доосту бээрге, бо берге болгаш хожудаңгай адыр «частып үнүп» кээр дээрзинге бүзүрелим улуг. Аңаа бистиң тускай кадрларывыс белең бе? Ол сеткилим дүвүредип турар айтырыгларны үлетпүр сайыдынга ужурашкаш салдым.

харыысалга чок чорутуу-биле өске улуска шаптык болбас болза эки. Ынчалза-даа чөгөл төнмөс, ажыл дилеп халчыр, ажылчын олут дээш туржур.

— **Тыва улус уругларын колдуунда гуманитарлыг эртем аайы-биле өөредирин кызыдар. Техниктиг институттарже кирир күзелдиглер эвээш. Чүге ындыгыл? Акша-шалыңы юристерден эвээш бе?**

— Математика, физикага шылгалда дужаар боорга, чадавас. Энергетиктерин,

— Республиканың бир школазының доозукчу класкының өөреникчилеринге «Кандыг мергежил шилип алдыңар?» дээримге, меңээ берген харыылары сагым-на доюлдурду. 22 кижиден саң-хөө чээли — 5 кижиле, 10 — юрист, 3 — эмчи, 1 — башкы, компьютер технологиязы — 2, чүгле чаңгыс кижиле политехниктиг институт кирип, инженер болур мен диди. 2009 чылдың школа доозукчулары 2014 чылда дээди өөредилге черлерин доозуп турар болур. Ынчан демир-орук тудуу доостур дижики. Ынчан республика техниктиг дээди эртемниг кадрлар-биле четчелеттинген болур бе?

— Чүгле бо чылын безин 31 тускай эртемниглер бистиң яамының адыры-биле доозуп келир. Ол дээрге даг инженерлериниң аңгы-аңгы тускай эртемниглери: чазылдырыкчы, маркшейдерлер, чер иштинге казымал байлактарны тывары, чылыг энергетиказы дээш, оон-даа өске. Оон иштинде 18 энергетика талазы-биле тускай эртемниглер. Ынчалза-даа ол безин республиканың ол үеде хереглел негелдезинге дүүшпөс болур. Тываның үлетпүрүнүн (бүдүрүлгенин) келир үези дыка улуг.

— Бир талада, аныяк кижиниң дээди эртемниң диплому холунда бар-даа болза, республиканың бүдүрүлгелери оларны ажылдадып албас, дуржулгачар база ажыл стажыңар чок дээр болгай. Силер ону канчаар көрүп турар силер?

— Республикада ажылдап турар бүдүрүлгелер ындыг негелде салып турар деп билер мен. Бир дугаарында, ажылдап шыдаар мен бир чүвени ол боду шынзыдар апаар. Бис боттарывыстың талавыстан үндезин чурттакчыларны ажылчын олуттар-биле хандыраар кылдыр керээлер езугаар негеп турар бис. Чүгле харын алдын казар кылдыр бүдүрүлгеге хүлээп алган республиканың үндезин чурттакчылары болур аныяк кижилер дораан-на ажылын угбайн чорупкан болур-дур. Ындыг

алдынчыларның шалыңы хөй. Ынчалза-даа алдынчыларның ажылы кадыг, берге. Аал-ораның чайны өттүр чанмас. Бо хүннерде «Ойна» артелине маркшейдер кижиле херек. Аңаа ажылдаарын күзүн аныяк кижиле мынчага чедир тывылбайн турар. Оон ыңай дээди эртем доозуп алгаш келген тускай мергежилдиглеривис чүгле маңаа Кызылга ажылдаксаар. Ол база шын эвес туруш-тур.

Бир эвес өөренип турган хоорайыңа бүдүрүлгеге ажылдап болур арга бар болза, ону ажылгаарын студентилерге сүмелээр-дир мен. Улуг бүдүрүлге, оон ажылдап турар системазын, бүдүрүкчү күжүн, дериг-херекселдерин холу-биле тудуп өөренип көөрү дыка чугула.

— **Силер бодуңар кайы школаны дооскан силер? Каяа дээди эртем чедип алдыңар?**

— Мен Чаа-Хөл ортумаа школазын 1994 чылда дооскаш, өске эш-өөрүм-биле кады ТываКУ-нун төөгү факультетинче, МКУ-нун журналистика факультетинче болгаш Томскиниң политехниктиг институтунче документилим хары угда дужаап турдум. Оон Томскиниң институтунче кире берген болдум. Институтче өөренип кирген 8 кижиден чүгле үжүвүс доостувус. Үлетпүрүнүн чылыг энергетиказы деп факультетти 2002 чылда доостум. Доозуп алгаш, мергежил аайы-биле ажылга туруп чадааш, Томскиниң эргелел-башкарылга системазының университетинче кирип алгаш, ол хоорайда резин идиктер заводунга ажылдап кирип алдым. Ол университеттин «антикризисный управлений» деп мергежилни кызыл диплом-биле чедип алгаш, Тываже чанып келгеш, чүгле ынчан ажылдай бердим.

— **Идик кылырын дыка эки билер ышкыжыл силер?**

— Ол заводка резин идиктерден аңгы дугуйлар, шлангылар, трубалар прокладкалары дээш, резинадан муң хире аңгы чүүлдерни кылып бүдүрүп турар. Мен аккумуляторларга резин чехолдар бүдүрүп цехке ажылдап турдум. Ажылчын коллектив, сагылга-чурум, бот-боттары дээш харыысалга бо бүгү

чурумга аңаа, янзы-бүрү язы-сөөктүг коллективке өөренип мен.

— **Мен база бодуңуң чурттап турар девискээринден улуг хемчээлче үнүп, улуг бүдүрүлгелерге ажылдап өзер болза эки деп санаар мен. Томскиниң институтунче кирип, өөренип күзелдиг оолдар тыпты бээр болза, боттук дузаны кадып болур силер бе?**

— Чүгле бо институтче эвес... Чүгле мен база эвес, дээди техниктиг азы даг эртеми талазы-биле өөредилге черлерин дооскан азы кандыг-бир хоорайга ажылдап турган оолдар аравыста дугурушкан бис. Эки билири хоорайында болгаш өөредилге черинде сорулгалыг олуттарны курулгалтазы-биле студентилерге боттук дузаны чедирер. Мен Томскиде башкыларымдан тыва студент бар-дыр бе дээримге, «чок» дээр чордулар. Кирип күзелдиглер бар болза, ажырбас, дузалаар мен.

— **Черле ынчаш, чанып келгеш, ажыл чок олурбас дизе, кандыг мергежилге өөренип болурул?**

— Мергежилдер янзы-бүрү. Яамыда кадрлар талазы-биле ажылдакчывыс Луиза Севилге кирип, тайылбырладып, сеткилингерге тааржырын шилип ап болур силер. 5-22-70 телефону бо.

— **Силер боттарыңар журналист, төөгүчү болушсап турган болдуңар, мергежилдерге сонуургал кажан тыпты келди?**

— Институтка өөренип тургаш, оон ужур-утказын биле бергеш, шилип алган мергежилимни езулуг сонуургай берген мен. «Энергетика — бүгү экономиканың локомотив» деп чалгынныг сөстөр бар. Оон шынныын көрүңер даан. Электрик күжү чокта, амгы шагның кижилери үр шыдаар бе, оон дузазы-биле чүн канчал болур-дур?! Ол бүгү мээң мергежилим-дир. Бо хүннерде республиканың 5 кожуунундан Тес-Хем, Мөңгүн-Тайга дээр ышкыш биче хемчээлдиг ГЭС-терни ажылгала киирер, азы ажылгап турар кожуунардан бир-бир кижилерни өөредип чорудар деп турар бис.

— **Бистиң республикавыска чүнү болбаазырадыр болза, байып болурул?**

— Хөмүр-даш курлавыры бисте ам-даа 22 млрд. тонна бар. Бир чылда 500 муң тоннаны казып тып турар. Ону болбаазырадыр болза, дыка хөй кывар-чаар материалдар: бензин, газ, масло үндүрүп ап болур. Бо технологиялар Африка, Австралияда дыка сайзыраан. Кузбасста ону болбаазырадып турар-даа болза, нефть тывыкчылары оларны ам дээрзинде чижилге талазы-биле мурнап турар. А нефть курлавыры чүгле 100 чыл хире үеге чедер. А хөмүр-даш курлавыры 500-даа чылда чедер.

— **Республикага үндезин кадрларны белеткээр талазы-биле кандыг хемчеглер чорутунуп турарыл?**

— Дөрт таланың керээзин чарып турарын дыка шын деп санаар мен. Бир талада, өөредилге яамызы дээди болгаш ортумаа өөредилге черлеринге сорулгалыг олуттарны хандыраар, ийде, адырлар аайы-биле яамылар доозуп келген нерни ажыл-биле хандыраарын хүлээнип ап турар, үште, өөредилге черлери сорулгалыг олуттарда студентилерни өөредип доостурун болгаш адак сөөлүндө, дөрт дугаарында, студент кызып өөре-

нир, Тывага кээп ажылдаарын хүлээнип ап, ат салыр. Бис өөренип турувуста ындыг керээлер чардын-майн турган, ынчангаш дыка хөй кижилер республиканың күсели-биле өөренип алгаш, өске девискээрлерде ажылдап турарлар.

— **Мен бодаарымга, институт соонда ол хоорайга бир-ийи чыл ажылдапкаш келир болза, эки болур эвес чүве бе? Ынчан улуг бүдүрүлгелерге ажылдап каапкан кижини бүрүн эртемниг специалист деп болур деп бодаар-дыр мен.**

— Шынын шын. Ынчалза-даа бүдүрүлге практиказы бар болгай. Бүдүрүлге талазы-биле болза, ындыг дуржулга дыка херек... Ажылдап тургаш, дуржулга алырын мергежилинге сонуургалдыг кижилер черле тыва бээр дээрзинге бүзүрп каалыңар. Тывага келгеш, ажылды холга тудуп тургаш, мергежилни бедидип, аспирантура өөренип күзелдиглерни деткирин Шолбан Валерьевич база өөренип көрүп турарын чагаан. Чамдыкта чүгле дээди эртем чедип алыксаан кижилер база тургулаар. Кандыг-даа мергежил хамаанчок, чүгле диплом херек. Ындыг кижилер үлетпүрге, эң ылаңгыя энергетикага, дөмөй-ле ажылдап шыдавас. Ынчангаш бир эвес техниктиг мергежил шилип алыр күзелдиг кижилер бар болза, эки шүгдүнерин сүмелээр-дир мен. А бир эвес сонуургал, эң ылаңгыя күзел бар болза, деткир бис.

— **Чер-чуртуңар дугайында дооскан школаңар аайы-биле Чаа-Хөл чурттуг деп биллип алдывыс, өг-бүлөңер-биле таныштырып болур силер бе?**

— Өөм иштин Аяна Дундуй дээр. Ол — акушер-гинеколог. Томскиниң эмчи институтун дооскан. 3 уруглуг бис. Эң улуу — школачы, бичилери — уруглар садында.

— **Өг-бүлөңерге ааскежики, ажыл-ижиңерге чедиинкиңнерни күзеп тур мен, школа доозуп турарларга чүнү чагып болур силер?**

— Тывазынга ажыктыг мергежилди шилип ап, төрөөн чериниң хөгжүлдөзү дээш быжыг билигилг кадрлар бооп кээрин күзээр мен. Хамык ужур чүгле дээди эртемде эвес, хамык ужур мергежилни хандыр эки билеринде. Ам дыка нарын кризис үезинде школа доозуп, амыдыралдың улуг оруунче боттарыңар баштайгы базымны кылып силер. Бир дугаарында, күш-ажылдың үнөзин каннап билер болуңар, ийи дугаарында, карак кызыл күш-ажылдың түннелинде ажылдап алганыңар акша-төгерики каннап, арага-дарыже сундукпазыңарны чагыксаар-дыр мен. Силерден Тываның келир үези дыка хамааржыр деп чүвени медресе билгеш, чамдык улуг улустуң багай талаларын эскерип, ону дөзөвезин кызыңар. Кижизиг кижиле кээзде кандыг-даа чоннуң аразыңа хүндүткелдиг кижиле ол болур. Ынчангаш өске кижилер-биле чаңгыс өрээлге чаңгыс эвес хун, а каш чылдарның дургузунда чурттаар болганыңарда, бот-харыысалга, сагылга-чурумну сагып чоруңар. Ол бүгү белең эвес бот-кижизидилгениң түннелинде бүдөр. Ынчан кижиле эртип шыдавас шыпшык чок дээрзин биле бээр силер. Эки белеткенип, Чаңгыс аай шылгалдаларны эки дужаап алырыңарны күзедим.

Айлаң ДАРЖАА
чугаалашкан.

ТЫВАНЫНҮН ПАРЛАМЕНТИЗИНИНҮН СПИКЕРИ АЛБАН-ДУЖААЛ ЧОК АРТКАН

Тыва Республиканың Кызыл хоорайың суду май 19-та РФ-тин Кеземче кодекзиниң 286 чүүлүнүн 2 кезээнде көрдүнгөн кем-херек үүлгедиишкининге каразыттырып турар Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының спикери албан-дужаалдан Василий Оюнну түр хостаан. Сибирь федералдыг округ талазы-биле РФ-тин прокуратуразының чанында Истелге комитетиниң истелге килдизи №2-1156/08 кеземче херээниң истелгезин чорудуп турар.

Оюнну албан-дужаалындан хостаар дугайында дилегни онза чугула херектер талазы-биле истекчи Василий Доморадов кириген. Истелгениң кириген барым-дааларының иштинде: спикерниң истелге чорударындан ойталааны, янзы-бүрү чылдагааннарга сылдаглап алгаш, үргүлчү ыңай-бээр чорууру, ол ышкыш бодуңуң чагырып турар кижилеринге салдар чедирер аргалыын кириген. Новосибирскиден келген истелге бригадазын суд хуралынга истекчи Дмитрий Григорович төлээлеп олуршкан.

Суд дилегни хандырган. Доктаалды хүлээп алган хүнүндө бээр, май 19-та ол күштүг бооп кирген. 10 хонуктуң дургузунда Тыва Республиканың Дээди судунга хомудалды кирип болур.

Россияның Саналга палатазы Улуг Хуралдың адаккы палатазының саң-хөө ажыл-агый чорудулгазын хынаанының түннелинде кеземче херээң оттурганын сагындырып каалы. Парламентиниң Хоойлужудулга палатазының саң-хөөүндө хажыдышыкыннар дугайында Сергей Степашин 2007 чылдың январьда Владимир Путинге илеткээн. Күрүнениң баштыңыга кириген бижикте республика бюджетиниң херэгизин чарыгдары-биле холбашкан саң-хөө хажыдышыкының хемчээли 39626,1 муң рубль, оон иштинде тускай сорулгага эвес ажылгаан хөреңги — 2243,3 муң рубль болганын айткан.

Оюннуң кеземче херээниң талазы-биле баш удур чорудар истелгениң хуусаазын 2009 чылдың август 31-ге чедир узаткан.

www.tuvaonline.ru

ЭМЧИЛЕРГЕ ЧЕТТИРДИМ

2009 чылдың январь 14-те Кызыл хоорайың 2 дугаар эмнелгезиниң карак эмчизинге кирер дээш оочурлап олурумда, хеп-хертен ханым базыышкыны улгаткан, кускум кээп эгелээн. Эмчилер эм ижиртип, сыкыртып тургаш, чүгээртедип алган. Тоюнмаа Степановна Күжүгет, Елизавета Чынзеловна Куулар, Татьяна Михайловна Нерелан — ол сагыш човангыр эмчи ажылдакчыларының аттары бо болду.

Черле бо кадыкшыл баксырап, хар-назы улгатканы-биле бо-ла эмчи хайгааралыңа тура бээр мен. Мээң эмнедип турган эмчилеримден, үстүндө адааным эмчилерден аңгыда, Оксана Баазановна Суванны база демдеглевес аргам чок. Ажылыңа ак сеткилдиг, мергежилни эки билер, эвилең-ээлдек бо эмчилерге сеткилим ханызындан чүгле экини күзээр-дир мен.

Янчап БҮРБҮ.
Чаа-Хөл кожуун.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының ЧАРЛЫКТАРЫ

**«Тыва Республиканың уран чүүлүнүн алдарлыг
ажылдакчызы» хүндүлүг атты П.Н. Казимирге
тыпсырының дугайында**

Тыва Республиканың культуразының болгаш уран чүүлүнүн профессионал кадрларын белеткээринге салышкыны дээш «Тыва Республиканың уран чүүлүнүн алдарлыг ажылдакчызы» хүндүлүг атты Красноярскин күрүнениң музыка болгаш театр академиязының үрер хөгжүм оркестринин удуртукчузу, Красноярскин күрүнениң опера болгаш балет театрының симфониктиг оркестринин труба бөлүүнүн концертмейстери, үрер хөгжүм херекселдеринин талазы-биле труба болгаш дирижер класының кафедрасының улуг башкызы **Петр Николаевич Казимирге** тыпсыр.

Кызыл хоорай

2009 чылдың май 8 № 120

**«Тыва Республиканың эртемниң алдарлыг
ажылдакчызы» хүндүлүг атты И.П. Артюховка
тыпсырының дугайында**

Тыва Республикага бедик мергежилдиг профессионал кадрларны белеткээринге ачы-хавыязы дээш «Тыва Республиканың эртемниң алдарлыг ажылдакчызы» хүндүлүг атты «Красноярскин күрүнениң профессор

В.Ф. Войно-Ясенецкий аттыг медицина университети» күрүнениң дээди профессионал өөредилгезинин күрүнениң өөредилге албан черинин ректору, медицина эртемнеринин доктору, профессор **Иван Павлович Артюховка** тыпсыр.

Кызыл хоорай 2009 чылдың май 8 № 121

**Тыва Республиканың Чазааның Даргазының
Хүндүлел бижии-биле**

Е.А. Савченкону шаңнаарының дугайында

Тыва Республикага демир-орук транспортунун бедик мергежилдиг специалистерин белеткээринге идепкейлиг дузазы дээш **Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Хүндүлел бижии-биле** «Иркутскин күрүнениң орук-харылзаа университети» дээди профессионал өөредилгениң күрүнениң өөредилге албан черинин Красноярск филиалының директору, техниктиг эртемнеринин кандидаты **Евгений Андреевич Савченкону** шаңнаар.

Кызыл хоорай

2009 чылдың май 8 № 122

**Тыва Республиканың Чазааның Даргазының
Хүндүлел бижии-биле Н.В. Цугленокту шаңнаарының
дугайында**

Тыва Республикага бедик мергежилдиг профессионал

кадрларны белеткээринге ачы-хавыязы дээш **Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Хүндүлел бижии-биле** «Красноярскин аграр университети» дээди профессионал өөредилгениң күрүнениң өөредилге албан черинин ректору, техниктиг эртемнеринин кандидаты, профессор **Николай Васильевич Цугленокту** шаңнаар.

Кызыл хоорай

2009 чылдың май 8 № 123

**Тыва Республиканың Чазааның Даргазының
Хүндүлел бижии-биле**

М.М. Петрованы шаңнаарының дугайында

Тыва Республиканың кадык камгалаалының эмнээшкин-профилактика албан черлеринге дуза чедирип турары болгаш хей чылдарда кады ажылдажылгазы дээш **Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Хүндүлел бижии-биле** «Красноярскин күрүнениң В.Ф. Войно-Ясенецкий аттыг медицина университети» профессионал өөредилгениң күрүнениң өөредилге албан черинин эртем ажылының талазы-биле проректору, медицина эртемнеринин доктору **Марина Михайловна Петрованы** шаңнаар.

Кызыл хоорай

2009 чылдың май 8 № 124

**Тыва Республиканың Чазааның Даргазы
Ш. КАРА-ООЛ.**

Часкы хову ажылдары

ҮРЕЗИН СӨӨРТҮЛГЕЗИ ДООЗУЛГАН, ТАРЫЛГА ЭГЕЛЭЭН

Бо чылын республикага часкы хову ажылдарын организастыг чорудар дээш ТР-ниң Көдээ ажыл-агый болгаш аш-чем яамызының деңнелинге, сайыды Валентин Ендан, элээн ажылдар кылдынып чоруткан. Амгы үеге чедир кожууннарда суггарылга каналдарының арыглаашкыны, шык базырышкыны дээш, өске-даа чугула ажылдар уламчылап турар.

Кожууннарда медээлер-биле алырга, ТР-ниң Көдээ ажыл-агый болгаш аш-чем яамызының специалистери апрель айдан эгелээш, кожууннарже доктаамал сургакчылап үнүп, тарылга шөлдеринден ыравайн турар. Шак ындыг ажылдарның түннелинде часкы кампания талазы-биле республикада ниити байдал илереп, чогумчалыг түннелдер көстүп келген.

Бис бо чүүлге республикага чоруттунган часкы хову ажылдарына белеткелдин болгаш кылдынган ажылдарның чамдык сөөлгү медээлерин болгаш сан-чурагаларын ажылгаар бис.

Эрткен неделяда тараа культураларының үрезиннерин республикаже киир сөөртүр улуг ажыл доозулган. Бо чылын ниитизи-биле 10 миллион 119 муң рубльге үрезинни бүгү ажыл-агыйларның хереглелинге садып алган. Чижээ, кызыл-тас биле арбайның бир килде үрезининин өртөө 7-7 рубль, а суланый 6,3 рубль болган.

Каа-Хем кожуунда эки ажылдыг «В.З. Пирогов» тараачын ажыл-агый кызыл-тастың чеди тонна «Фора» элита үрезинин бир килде 16 рубльге субсидия дузазы-биле садып алган. Ниитизи-биле бо чылын тараа культураларының үрезинин эрткен чылга бодаарга, дүрген болгаш кыска хуусаада чоруткан.

Сөөлгү медээ-биле алырга, республикада 6070 га черге тараа культураларын тараан, ол дээрже 16,5 га азы планның онаалганың 36,7 хуузу болур. Барыын-Хемчик, Каа-Хем болгаш Танды кожууннарның ажыл-агыйлары тарылга кампаниязын бо хүннерде идепкейлиг чорудуп турар.

Мурнунда чылдарда республика 4 муң ажыг гектар черге кар-

тофельди олуртуп турган. Бо культураның тарылга шөлдери бо чылын база оон эвээжес. Чижээ, бо хүннерге чедир Бай-Тайга, Би-Хем, Каа-Хем, Кызыл, Чеди-Хөл болгаш Танды кожууннар картофель олуртуп кирипкен. Май 18-тиң медээзи-биле республикага олуртур ужурлук картофелдин 24,2 хуузу тарыл олурткан.

Картофельге чергелештир ногаа культураларының тарылгазы база шору чоруп турар. Республикада бүгү хевирлеринин ажыл-агыйлары 243 га черге ногаа аймаан олурткан. Ынчалза-даа ол ниити планның чүгле 21 хуузу болур. ТР-ниң Көдээ ажыл-агый болгаш аш-чем яамызының специалистеринин санап турары-биле алырга, чоокку хонуктарда бо талазы-биле ажылдарны доозуптарының барымдаазы бар.

Бистиң республиканың агаар-бойдус байдалы-биле көдээ ажыл-агый культураларын июнь айның 20-ге чедир олуртуп болур.

Бо чылын ногаа культураларының үрезиннеринин республикага кол садыкчылары «Россельхоз-

центр» федералдыг күрүне эргелелин Тыва Республика талазы-биле салбыры болгаш оон Шагаан-Арыг, Чадаана болгаш Туран хоорайларда, Сарыг-Сеп суурда филиалдары, Каа-Хем кожуунун Бүрен-Хем сумунун, Кызыл кожуунун Кара-Хаак сумунун чурттакчылары, «Феникс» көдээ ажыл-агый кооперативи, Улуг-Хем кожуунун көдээ ажыл-агый эргелели болур.

«Россельхозцентр» федералдыг күрүне эргелелин Тыва Республика талазы-биле салбыры ногаа культураларын шын тарырының дугайында кожууннарда ногаа бригадаларына база чурттакчыларга семинарларны Чаа-Хөл, Улуг-Хем кожууннарда болгаш төп кожууннарның көдээ ажыл-агый бүдүрүкчүлеринге ТР-ниң Көдээ ажыл-агый яамызының хуралдар залына эрттирген. Ол ышкаш яамының өөредилге төвү кожууннар төптеринге үнүшкүнүг семинарларны эрттирерин планнап турар.

Сөөлгү чаа медээлер-биле алырга, бо чылгы часкы хову ажылдарында ниитизи-биле 1819 кижии хаара туттунган. Ол дээрже эрткен чылдың деңнелинден дыка ажып турар. Ажыл чок хамаатыларны, а ол ышкаш хуу дузалал ажыл-агыйларны, а оларның саны республикада бо хүннерде 177 апарган, бо ажылдарже киир санап эгелээнинин соонда, ниити көргүзүлгелеринин өскени ол. Кожуун-

нарның чонну ажылга хаара тудар төптери бо чылгы часкы кампанияга чер-черлерден 400 ажыг ажыл чок кижини кириштирер аргалыг болган.

Бо-ла хамык улустун колдуу суггарылга каналдарын, а оларның республикада ниити хемчээли 771 км болур, аштап-арыглаар ажылдарда хаара туттунган. Бо хүннерге чедир 11205 гектар тарылга шөлү суггартынган, ол республикада суггартыг ниити 22,8 муң га черниң 49 хуузу болур.

Кожууннарда суггартыг шөлдерде суг бээринин графигин тургускан, а чамдык муниципалдыг тургузулгалар арыктар, каналдар арыглаашкынының талазы-биле суботниктерни база суг бээринин аргаларын боттарында организа-тап турар.

ТР-ниң Көдээ ажыл-агый болгаш аш-чем яамызы часкы хову ажылдары-биле кады «Тывамелиоводхоз» бүдүрүлгө чери-биле Туран-Өөк, Көжээлиг-Булун, Дөң-Терезин, Хорум-Даг, Ак болгаш Шаңган суггарылга системаларын үрден камгалаары-биле акша-хөреңги айтырыгларын шиитпирлеп турар. Бо хүнге чедир 6 керээ чардынган болгаш оларны акшаландырар чагыг ТР-ниң Экономика яамызынче кирген.

Чугула часкы хову ажылдарын үезинде чорударына техниктиг хандырылга айтырыгы чугула рольду ойнаар. Май 18-тиң медээзи-биле алырга, республиканың ажыл-

агыйлары 412 янзы-бүрү техниканы септээн болгаш оларны ажылдаар байдалда тургускан. Көдээ ажыл-агыйның бараан бүдүрүкчүлеринин чагыглары-биле «Тываагроснаб» ажык акционерлиг ниитилел эргежок чугула артык кезектер даңзын тургускан, кожууннарның бюджеттери акша-хөреңгини шилчиткен шаа-биле часкы хову ажылдарына эргежок чугула артык кезектерни үндүрүп берип турар. Ажыл-агыйларга чамдык артык кезектерни «Тываагроснаб» ажык акционерлиг ниитилел ажыл-агыйларның боттарының, а чамдык таварылгаларда муниципалдыг тургузулгаларын баштыңнарының магадылалдары-биле берип турар.

Бо чылгы часкы хову ажылдарына ниитизи-биле 23,7 миллион рубльди көргөн. Оон иштинден 8,4 миллион рубльди тараа культураларының үрезининге, 1,5 миллион рубльди минералдыг чемишидилеге, 1,1 миллион рубльди үнүштер камгалаалының ажылдарына, дизельдиг одаар чүүл садып алырына чарыгдалдарның чамдыын саң-хөө-биле деткиринге 2,9 миллион рубльди дээш, өске-даа хемчеглерни акшаландырган. Оон кадында «2008-2012 чылдарда Тыва Республикага көдээ ажыл-агыйны хөгжүдери болгаш көдээ ажыл-агый продукциязының, чиг эттин болгаш аш-чемнин рыноктарын таарыштыры» деп республиканың тускай сорулгалыг программазының иштинге көдээ ажыл-агыйның бараан бүдүрүкчүлеринин техника садып алган чарыгдалдарына компенсация кылдыр 5 миллион рубльди көргөн.

Часкы хову ажылдарын кызып чорударына муниципалдыг тургузулгаларның бюджеттеринден чүгле 2,5 миллион рубльди үндүргөн. ТР-ниң Көдээ ажыл-агый болгаш аш-чем яамызының специалистеринин санап турары-биле алырга, көдээ ажыл-агый барааннарының бүдүрүкчүлери, кожууннарның чагырга черлери чээли алыр ажылды дарый шапкынчыдары негеттинип турар. Федералдыг бюджетке бо чылын көрдүнгөн турган деткимче акшаның 1,8 миллиону арткан.

Дун-оол ШУЛУУНАЙ.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХООЙЛУЛАРЫ

«Геологтук шинчилээшкин кылырынга болгаш ниити неперенгей казымал байлактарны тыварынга, а ол ышкаш казымал байлактар тывары-биле холбашпаан өске-даа сорулгаларга Тыва Республикада чер иштинин байлактарының участоктарын ажыглалга бээринин чурумунуң дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириеринин дугайында

Хоойлужудулга палатазы 2009 чылдың март 18-те хүлээп алган

Төлээлекчилер палатазы 2009 чылдың апрель 20-де чүлдүз деп көргөн

1 чүүл

2004 чылдың декабрь 29-та № 1105 УХ-1 «Геологтук шинчилээшкин кылырынга болгаш ниити неперенгей казымал байлактарны тыварынга, а ол ышкаш казымал байлактар тывары-биле холбашпаан өске-даа сорулгаларга Тыва Республикада чер иштинин байлактарының участоктарын ажыглалга бээринин чурумунуң дугайында» («Тувинская правда», 2005 чылдың март 25-те; 2007 чылдың июль 3-те, ноябрь 3-те; 2008 чылдың май 29-та, декабрь 31-де; «Шын», 2007 чылдың июль 10-да, ноябрь 1-де; 2008 чылдың декабрь 30-де) Тыва Республиканың Хоойлузунга дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 8-ки чүүлдүң 6-гы пунктузун дараазында эдилге-биле бижири:

«б) Тыва Республиканың Чазааның хүлээп алган шийтири:

ниити неперенгей казымал байлактар чыдар чер иштинин байлактарының участоктарында, азы тус чер уjur-дузалыг чер иштинин байлактарының участоктарында ниити неперенгей казымал байлактарны разведкалап тыварынга болгаш казып тыварынга азы ниити неперенгей казымал байлактарны геологтук шинчилээшкин кылырынга, разведкалап тыварынга болгаш казып тыварынга эргени аукцион түнелдери-биле бээринин дугайында;

ажыктыг казымал байлактар тывары-биле холбашпаан тус чер уjur-дузалыг чер адааның улуг тудугларын тудары база ажыглаары-биле тус чер уjur-дузалыг чер иштинин участогун ажыглаар эргени бээринин дугайында;

күрүне керээзинге дүүштүр айыттыгган ажылдарны кылырында аңгыда, чер иштинин байлактарының ыңдыг участогунуң геологтук шинчилээшкинниң талазы-биле ажылдар кылып турар чер иштинин ээлери-ниң ону ажыткаанының фактызын тургузуп турда, ажык черде турар ниити неперенгей ажыктыг казымалдарны разведкалап тыварынга база казып тыварынга ниити неперенгей ажыктыг казымалдар чыдар чер иштинин байлактарының участогун ажыглаар эргени бээринин дугайында;

ажыглаар эргези хуусаа бетинде соксатынган, ниити неперенгей ажыктыг казымал байлактар чыдар чер иштинин участогунга ажыл-чорудулгазын боттандыры-биле юридиктиг эргелиг албан черинге ниити неперенгей казымал байлактар чыдар чер иштинин участогун кыска хуусаада ажыглаар эргени (бир чылга чедир хуусаада) бээринин дугайында;

2) 9-ку чүүлдүң бирги кезээн дараазында эдилге-биле бижири:

«1. Чер иштинин ажыглалга бээрин, ооң иштинде оларны Тыва Республиканың күрүне эрге-чагырга органнарынга ажыглалга бээрин Тыва Республиканың Күрүнениң сүлдө демдээ бар доктааттыгган хевиринин бланкызы, а ол ышкаш чер иштинин казымал байлактарын ажыглаарының кол байдалдарын тодарадып турар, лицензияның аңгылаттынмас тургузукчу кезээ болур сөзүгелдиг, графиктиг болгаш өске-даа капсырылгалар кирип турар лицензия хевиринге күрүнениң тускай чөпшээрели-биле белеткеп кылыр»;

3) 15-ки чүүлдү дараазында эдилге-биле бижири:

«15 чүүл. Ажыктыг казымалдар чыдар черлерин ажылдап кылыр база ажыктыг казымалдар тывары-биле холбашпаан

«Тыва Республикада автомобиль оруктарының дугайында болгаш орук ажыл-чорудулгазының дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кириеринин дугайында

Хоойлужудулга палатазы 2009 чылдың март 18-те хүлээп алган

Төлээлекчилер палатазы 2009 чылдың апрель 20-де чүлдүз деп көргөн

1 чүүл

2008 чылдың ноябрь 28-те № 966 УХ-11 «Тыва Республикада автомобиль орукта-

сорулгаларга чер иштинин ажыглаар чуруму Ажыктыг казымалдар чыдар черлеринин ажылдап кылырын база ажыктыг казымалдар тывары-биле холбашпаан сорулгаларга чер иштинин ажыглаарын бадылаттыгган техниктиг төлөвилелдерге дүүштүр боттандыраар»;

4) дараазында уткалыг 16.1 чүүлдү немерз:

«16.1 чүүл. Ажыктыг казымалдарның өске-даа хевирлерин разведкалап тыварын болгаш казып тыварын боттандырып турар чер иштинин ээлери-ниң, оларга берген даг отводунуң (казымал байлактар тыварынга берген чер) кызыгаарларында ниити неперенгей ажыктыг казымалдарны болгаш чер адааның сугларын разведкалап тывары болгаш дилеп тывары

Ажыктыг казымалдарны разведкалап тыварын болгаш дилеп тыварын азы каттыштырган лицензия-биле федералдыг хоойлужудулга дүүштүр оларга берген даг отводунуң (казымал байлактар тыварынга берген чер) кызыгаарларында ажыктыг казымалдарның геологтук шинчилээшкин, разведкалап тыварын болгаш дилеп тыварын боттандырып турар чер иштинин ажыглакчылары бадылаттыгган техниктиг төлөвилелге үндезилеп, боттарының хууда хергелдеринге ниити неперенгей ажыктыг казымалдарны тыварын Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагыргазының чогуур органнары-биле доктааттыгган чурум езугаар боттандыраар эргелиг болур.

Ажыктыг казымалдарны разведкалап тыварын болгаш дилеп тыварын азы каттыштырган лицензия-биле федералдыг хоойлужудулга дүүштүр оларга берген даг отводунуң кызыгаарларында ажыктыг казымалдарның геологтук шинчилээшкин, разведкалап тыварын болгаш дилеп тыварын боттандырып турар чер иштинин ажыглакчылары, бадылаттыгган техниктиг төлөвилелге үндезилеп, боттарының хууда хергелдеринге чер адааның сугларын (суг-биле технотолугу хандырылганынга) чер иштинин күрүне фондузун башкарып чорудар федералдыг органының доктаадып тургускан чуруму езугаар боттандыраар эргелиг»;

5) 17.1 чүүлдүң 5-ки кезээн дараазында эдилге-биле бижири:

«5. Чер иштинин байлактарының участоктарын ажыглаарынга лицензияларны катап кылдыртырының чурумун чер иштинин күрүне фондузун башкарып чорудар федералдыг орган, а ниити неперенгей казымал байлактар чыдар чер иштинин участоктарын азы тус чер уjur-дузалыг чер иштинин байлактарының участоктарын, ажыктыг казымалдар тывары-биле холбашпаан, тус чер уjur-дузалыг чер адааның улуг тудугларын тудары-биле база ажыглаары-биле тус чер уjur-дузалыг чер иштинин байлактарының участоктарын ажыглаарынга лицензияларны катап кылдыртырының чурумун Тыва Республиканың хоойлужудулгазы-биле доктаадып тургузар».

2 чүүл

Бо Хоойлу ону албан езузу-биле парлаан хүнүнден эгелеп күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай

№ 1308 УХ-11

2009 чылдың май 4

2008 чылдың декабрь 25-те, декабрь 27-де) Тыва Республиканың Хоойлузунга дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 4-ку чүүлдүң 6-гы кезээн дараазында эдилге-биле бижири:

«б. Муниципалдыг районнуң тус чер чергелиг ниити ажыглалдың автомобиль оруктары федералдыг, девискээр азы муниципалдар аразы чергелиг ниити ажыглалдың автомобиль оруктарында, суурларның тус чер уjur-дузалыг ниити ажыглалдың автомобиль оруктарында, хууда автомобиль оруктарында аңгыда, муниципалдыг районнуң кызыгаарларында ниити ажыглалдың автомобиль оруктары болур. Муниципалдыг районнуң тус чер уjur-дузалыг ниити ажыглалдың автомобиль оруктарының даңызын муниципалдыг районнуң тус черниң бот-башкарылга органы бадылат болур»;

2) 5-ки чүүлдүң 7-ги кезээн дараазында эдилге-биле бижири:

«7. Муниципалдыг районнуң өнчүзүнге федералдыг, девискээр азы муниципалдар аразы чергелиг автомобиль оруктарында, суурларның тус чер уjur-дузалыг автомобиль оруктарында, хуу автомобиль оруктарында аңгыда, муниципалдыг районнуң кызыгаарларында ниити база ниити эвес ажыглалдың автомобиль оруктары хамааржыр»;

3) 17-ги чүүлдүң 2-ги кезээн дараазында эдилге-биле бижири:

«2. Белдирлерниң болгаш каттыжа берген черлеринин тудуун, чаартып кылырын, капитал септелгезин чорудар апарган таварылгада тудуг кылырынга чөпшээрелди күүсекчи эрге-чагырганың федералдыг органы азы ооң эргезинде турар федералдыг күрүне албан чери, Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органы азы ооң эргезинде турар күрүне албан чери, белдирни азы каттышкан черни боттандыраарынга хамаарыштыр планнаттынып турар автомобиль оруунуң тудуунга чөпшээрел бээр-биле төлээлеттирген тус черниң бот-башкарылга органы бээр»;

4) 19-ку чүүлде:

а) 1-ги кезээнде «22-ги чүүлүнүң 8-ки кезээнде» деп сөстөрни «23-ку чүүлүнүң 8-ки кезээнде» деп сөстөр-биле солугу;

б) 9-ку кезээн дараазында эдилге-биле бижири:

«9. Орук сервисинин объектилерин федералдыг, девискээр азы муниципалдар аразының, тус чер уjur-дузалыг ниити ажыглалдың автомобиль оруктарынга кадары дээш өрттэн Россия Федерациязының Чазааның күүсекчи эрге-чагыргазының төлээлеттирген федералдыг органы, Тыва Республиканың Чазааның, тус черниң бот-башкарылга органының доктаадып тургусканы езугаар чогуур орук сервисин ыңдыг чогуур автомобиль оруунга кадарының

дугайында керээ-биле чедирип турары ачы-дузаларның өрттэнден болгаш хемчээлинден алгаш санаар»;

5) 27-ги чүүлдүң 2-ги кезээнде «Россия Федерациязының Чазаа» деп сөстөрни «Россия Федерациязының Чазааның күүсекчи эрге-чагыргазының төлээлеттирген федералдыг органы» деп сөстөр-биле солугу;

6) 28-ки чүүлде:

а) 4-ку кезээн дараазында эдилге-биле бижири:

«4. Бо чүүлдүң 1-ги кезээнде айыткан тускай чөпшээрелди бээр орган айыылдыг азы (база) аар деңзилиг чүктөр сөөртүп чоруур транспорт чепсек-херекселдеринин маршрутун, ыңдыг маршрут эртип турар автомобиль оруктарының ээлери-биле, а улуг хемчээлдиг чүктөр сөөртүп турар транспорт чепсек-херекселдеринин маршрутун автомобиль оруктарының ээлери-биле болгаш орук шимчээшкининин айыыл чок чоруун хандыраар талазы-биле хайгаарал, хыналда болгаш чөпшээрел бээр хүлээлгелерни боттандыраары-биле төлээлеттирген күүсекчи эрге-чагырганың федералдыг органы-биле дугуржулганы кылыр. Бир эвес аар деңзилиг чүктөр сөөртүп турар транспорт чепсек-херекселдеринин шимчээшкининге автомобиль оруктарының чамдык участоктарын быжыглаары азы автомобиль оруктарының тургузуунуң болгаш дугуржулга кылган маршруттуң иштинге инженерлиг коммуникациялар болгаш тургузулганы таварып эртер талазы-биле тускай хемчеглер хүлээп алыры негеттинип турар таварылгаларда, орук шимчээшкининин айыыл чок чоруун хандыраар талазы-биле хайгааралды, хыналданы болгаш чөпшээрел бээр хүлээлгелерни боттандыры-биле төлээлеттирген күүсекчи эрге-чагырганың федералдыг органы-биле дугуржулганы чорудар. Айыылдыг, аар деңзилиг база (азы) улуг хемчээлдиг чүктөр сөөртүрүн боттандырып турар транспорт чепсек-херекселдеринин доктаамал маршруттарын тургузарын чөпшээрел болур. Айыылдыг, аар деңзилиг болгаш улуг хемчээлдиг чүктөр сөөртүп турар транспорт чепсек-херекселдеринин маршруттарын дугуржулганы дээш төлөвир тыртарын чөпшээрелес»;

б) 5-ки кезээнде «Россия Федерациязының Чазаа» деп сөстөрни «Россия Федерациязының Чазааның күүсекчи эрге-чагыргазының төлээлеттирген федералдыг органы» деп сөстөр-биле солугу.

2 чүүл

Бо Хоойлу ону албан езузу-биле парлаан хүнүнден эгелеп күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай

№ 1310 УХ-11

2009 чылдың май 4

«Тыва Республиканың Дээди Хуралының Регламентизин күштүг кылдыр кириеринин дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузун күжүн чидирген деп санаарының дугайында

Хоойлужудулга палатазы 2009 чылдың март 18-те хүлээп алган

Төлээлекчилер палатазы 2009 чылдың апрель 20-де чүлдүз деп көргөн

1 чүүл

1998 чылдың сентябрь 10-да № 26 «Тыва Республиканың Дээди Хуралының Регламентизин күштүг кылдыр кириеринин дугайында» («Тувинская правда», 1998 чылдың сентябрь 10-да) Тыва Республиканың Хоойлузун, дараазында хоойлулар-биле кириген өскерилгелери-биле күжүн чидирген деп санаар:

1999 чылдың февраль 12-де № 145 «Тыва Республиканың Дээди Хуралының (Парламентизинин) Регламентизинге өскерилгелер болгаш немелделер кириеринин дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузу-биле;

1999 чылдың апрель 8-те № 188 «Тыва Республиканың Дээди Хуралының (Парламентизинин) Регламентизинге немелделер кириеринин дугайында» («Тувинская правда», 1999 чылдың июнь 8-те) Тыва Республиканың Хоойлузу-биле;

1999 чылдың август 8-те № 340 «Тыва Республиканың Дээди Хуралының (Парламентизинин) Регламентизинге немелделер кириеринин дугайында» Тыва Республиканың Хоойлузу-биле;

2000 чылдың июль 18-те № 430 «Тыва

Республиканың Дээди Хуралының (Парламентизинин) Регламентизинге өскерилгелер болгаш немелделер кириеринин дугайында» («Тувинская правда», 2000 чылдың июль 27-де) Тыва Республиканың Хоойлузу-биле;

2000 чылдың июль 18-те № 565 «Тыва Республиканың Дээди Хуралының (Парламентизинин) Регламентизинге өскерилгелер болгаш немелделер кириеринин дугайында» («Тувинская правда», 2000 чылдың июль 20-де) Тыва Республиканың Хоойлузу-биле;

2001 чылдың август 8-те № 1007 «Тыва Республиканың Дээди Хуралының (Парламентизинин) Регламентизинге өскерилгелер болгаш немелделер кириеринин дугайында» («Тувинская правда», 2001 чылдың август 23-те) Тыва Республиканың Хоойлузу-биле.

2 чүүл

Бо Хоойлу ону албан езузу-биле парлаан хүнүнден эгелеп күштүг болур.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай

№ 1312 УХ-11 2009 чылдың май 4

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ

Юстиция херектерининг талазы-биле Тыва Республиканың яамызының дугайында Дүрүмгө өскерилгелерни кириерининг дугайында

2008 чылдың декабрь 24 №774 Кызыл хоорай

«Россия Федерациязының субъектилерининг күрүнө эрге-чагыргазының күүсекчи органның болгаш хоолжудулга (тел-ээлекчи) организациязының ниити принциптерининг дугайында» болгаш «Россия Федерациязынга тус чер бот-башкарылга органның организациязының ниити принциптерининг дугайында» федералдыг хоойлуларга дүүштүр, «Тыва Республикага нормативтиг хоойлу-дүрүм актыларының муниципалдыг даңзызының дугайында» Тыва Республиканың хоойлузу-биле нормативтиг хоойлу-дүрүм актыларының муниципалдыг бүрүткелин чорудар талазы-биле ажылдарны Тыва Республиканың девискээринге организастаар сорулга-биле Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазаның 2008 чылдың октябрь 6-да «Юстиция херектерининг болгаш оон структуразының талазы-биле Тыва Республиканың яамызының дугайында Дүрүмнү бадылаарының дугайында» №582 доктаалы-биле бадылаан Юстиция херектерининг талазы-биле Тыва Республиканың яамызының дугайында Дүрүмнүн 4 пунктузунга дараазында өскерилгелерни кириер:

2. 8.1 болгаш 8.2 пунктуларның адаанга дараазында уткалыг немелделерни кириер:

Тыва Республиканың Чазаның 2006 чылдың апрель 11-де «Тыва Республиканың Чазаның Даргазының эртем болгаш техника адырынга шаңналын тургузарының дугайында» №458 доктаалынга өскерилгелерни кириерининг дугайында

2009 чылдың март 10 № 81 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазаның 2006 чылдың апрель 11-де «Тыва Республиканың Чазаның Даргазының эртем болгаш техника адырынга шаңналын тургузар дугайында» №458 доктаалынга дараазында өскерилгелерни кириер:

1) доктаалдың 1 пунктузунга дараазында редакцияны кириер:

«1. Тыва Республиканың Чазаның Даргазының эртем болгаш техника адырынга чылдың-на үш шаңналын тургузар. Айыт-тыг шаңналдың төлөвиринге акша-хөреңгининг ниити хемчээлин чылда 240 муң рубльге тургузар.»;

2) Тыва Республиканың Чазаның Даргазының эртем болгаш техника адырынга шаңналының дугайында Дүрүмде:

а) 1 пунктунун ийги абазы уштуп кааптар;

б) 4 пунктунун дөрткү абазы уштуп кааптар;

в) 7-ги пунктуда:

Тыва Республиканың Чазаның 2006 чылдың май 18-те «Өөредилге шугумунга Тыва Республиканың Чазаның Даргазының шаңналдарын болгаш грантыларын тургузарының дугайында» № 642 доктаалынга өскерилгелерни кириерининг дугайында

2009 чылдың март 12 № 87 Кызыл хоорай

Мурнады хөгжүдөр «Өөредилге» национал төлөвилелди моон-даа соңгаар боттандыраар сорулга-биле база республиканың өөредилге албан черлеринге инновация хөгжүлдэин шапкынчыдары-биле Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазаның 2006 чылдың май 18-те «Өөредилге шугумунга Тыва Республиканың Чазаның Даргазының шаңналдарын болгаш грантыларын тургузарының дугайында» № 642 доктаалынга дараазында өскерилгелерни кириер:

1) 1-ги пунктуда:

а) дөрткү абзацта: «алды» деп сөстү «он» деп сөс-биле солуур;

б) 10» деп санны «18» деп сан-биле солуур;

в) алдыгы абзацта «үш» деп сөстү «дөрт» деп сөс-биле солуур;

г) чедиги абзацты ап кааптар;

2) 2-ги пунктунун чедиги абазы ап

«8.1) Тыва Республиканың нормативтиг хоойлу-дүрүм актыларының муниципалдыг даңзызын организастаар болгаш чорудар;

8.2) Тыва Республиканың нормативтиг хоойлу-дүрүм актыларының муниципалдыг даңзызын Россия Федерациязының Юстиция яамызынга кириерин хандыраар;»;

б) 9 пунктунун адаанда абзацка дараазында уткалыг немелдени кириер:

«муниципалдыг даңзыже кириген Тыва Республиканың нормативтиг хоойлу-дүрүм актылары, муниципалдыг нормативтиг хоойлу-дүрүм актылары федералдыг болгаш республиканың хоойлужудулгаларына, Россия Федерациязының Конституциязынга, Тыва Республиканың Конституциязынга чөрүшпейн турарының (чөрүшкээ) дугайында түннелдер».

2. Бо доктаалды «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарга парлаар.

3. Бо доктаал 2009 чылдың январь 1-ден күштүг болуп кириер.

4. Бо доктаалдың күүселдези дээш контрольду Тыва Республиканың Чазаның Даргазының оралакчызының хүлээлгезин күүседип турар А.М.Монгалга дагзыр.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының бирги оралакчызы Ш.ИРГИТ.

- ийги абзацта «Комиссия кежигүннөрининг үштүн ийизинден эвээш эвес үнү алган кижиге шаңналды тыпсырын сүмелээр» деп домакты уштуп кааптар;

- үшкү абзацка дараазында редакцияны кириер:

«Хуралга олуржуп турар комиссия кежигүннөрининг хөйүнүн үнү-биле комиссия шиитпирни хүлээп алыр болгаш протокол-биле долдурар. Үн деңгежи бергенде, комиссия даргазының үнү күштүг болур;»

3) Тыва Республиканың Чазаның Даргазының эртем болгаш техника адырынга шаңналының талазы-биле комиссия дугайында Дүрүмнүн 6 пунктузунун ийги абазына дараазында редакцияны кириер:

«Комиссия кежигүннөрининг чартыындан хөйү олуржуп турар болза, комиссияның хуралын болган деп санаар.»

2. Бо доктаалды «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

пунктузунда «10» деп саны «18» деп сан-биле, «(номинация аайы-биле чаңгыстап)» деп сөстөрни «Тыва Республиканың девискээринде чурттап турар,» деп сөстөр-биле солуур;

5) Инновация чуруму-биле ажылдап турар тергин дээн ажылдыг класс (бөлүк) удуртукчуларына Тыва Республиканың Чазаның Даргазының шаңналдарын тыпсырының дугайында дүрүмнүн 1.1 пунктузунда «3» деп санны «4» деп сан-биле солуур;

Девискээрниң күрүнениң эвес лотереязын эрттиреринге чөпшээрел бээр талазы-биле девискээр лотереяларының күрүнө даңзызындан медээлер бээр талазы-биле күрүнө дузаларын Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының бээр административтиг регламентилерин бадылаарының база девискээр лотереяларының күрүнө даңзызын чорудары-биле күрүнө ажыл-чорудулгазын күүседирининг дугайында

2009 чылдың март 20-де № 101 Кызыл хоорай

2006 чылдың август 23-те № 999 «Тыва Республиканың күрүнө эрге-чагыргазының күүсекчи органның күрүнө дузаларын бээрининг административтиг регламентилерининг системазын тургузар дугайында» Тыва Республиканың Чазаның доктаалының 5-ки пунктузун күүседире-биле 2008 чылдың апрель 11-де № 215 «Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органның бээр күрүнө дузаларының Чаңгыс аай даңзызының дугайында Дүрүмнү бадылаар дугайында» Тыва Республиканың Чазаның доктаалына дүүштүр Тыва Республиканың Чазаның ДОКТААДЫРЫ болза:

1. Девискээрниң күрүнениң эвес лотереязын эрттиреринге чөпшээрел бээр талазы-биле күрүнө дузаларын Тыва Республика-

6) Тыва Республиканың суурларының болгаш хоорайларының ниити өөредилге школаларының тергин дээн-ажылдыг удуртукчуларына Тыва Республиканың Чазаның Даргазының шаңналдарын тыпсырының дугайында дүрүмнү күш чок деп санаар.

2. Ук доктаалды «Шын» деп «Тувинская правда» солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

ның Саң-хөө яамызының берип турар административтиг регламентин;

Девискээр лотереяларының күрүнө даңзызын чорударының талазы-биле күрүнө ажылын Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының күүседирининг административтиг регламентин;

Девискээр лотереяларының күрүнө даңзызындан медээ бээр талазы-биле күрүнө дузаларын Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының бээр административтиг регламентин бадылаар.

2. Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы бо доктаалды «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарга парладыр.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

2009 чылдың март 20-де № 101 Тыва Республиканың Чазаның доктаалы-биле бадылаан

Девискээрниң күрүнениң эвес лотереязын эрттиреринге чөпшээрел бээрининг талазы-биле күрүнө дузаларын Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының берип турар административтиг регламентини

1. Ниити дүрүмнөр

1. Девискээрниң күрүнениң эвес лотереязын эрттиреринге чөпшээрел бээрининг талазы-биле күрүнө дузаларын Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының бээр административтиг регламентин (моон ыңай Регламент дээн) девискээрлерининг күрүнениң эвес лотереяларын эрттиреринге чөпшээрелдер бээрининг талазы-биле күрүнө дузаларын күүседирининг шынарын бедидер сорулгалар-биле ажылдап кылган (моон ыңай күрүнө дузалары дээн), күрүнө дузаларын берип турда, административтиг чурумнарның хуусааларын болгаш дес-дараалашкаан тодарадып турар.

2. Тыва Республиканың девискээрниң күрүнениң эвес лотереязының организатору (моон ыңай девискээрниң күрүнениң эвес лотереязы дээн) муниципалдыг тургузуг азы Россия Федерациязының хоойлужудулгазынга дүүштүр тургускан база «Лотереялар дугайында» Федералдыг хоойлу дүүштүр лотерея эрттиреринге эргени алган юридиктиг эргелиг албан чери бооп болур.

Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органны девискээрниң күрүнениң эвес лотереязының организатору бооп болбас.

3. Девискээрниң күрүнениң эвес лотереязын эрттиреринге чөпшээрел бээр талазы-биле күрүнө дузаларын бээрин Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы дараазында чүүлдерге дүүштүр боттандыраар:

2003 чылдың ноябрь 11-де № 138-ФХ «Лотереялар дугайында» (Россия Федерациязының хоойлужудулга чыындызы, 2003 чылдың ноябрь 17-де, № 46 (1 кезээ), 4434 чүүл, 2005 чыл; «Российская газета», № 234, 2003 чылдың ноябрь 18-те) Федералдыг хоойлу;

2004 чылдың июль 5-те № 338 «Лотереялар дугайында» Федералдыг хоойлуну боттандыраар талазы-биле хемчеглер дугайында» (Россия Федерациязының хоойлужудулга чыындызы, 2004 чылдың июль 12-де, № 28, 2907 чүүл; «Российская газета», № 148, 2004 чылдың июль 13-те) Россия Федерациязының Чазаның доктаалына;

2004 чылдың август 9-та № 66н «Лотереялар дугайында отчетту бээрининг хевирлерин болгаш хуусааларын тургузарының

база лотереялар эрттирерининг методологияларының дугайында» (Күүсекчи эрге-чагырганың федералдыг органның нормативтиг актылар бюллетени, № 38, 2004 чылдың сентябрь 20-де, «Российская газета», № 206, 2004 чылдың сентябрь 20-де) Россия Федерациязының Саң-хөө яамызының дужаалына дүүштүр.

4. Күрүнө дузаларын 2007 чылдың май 14-те № 595 «Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының дугайында Дүрүмнү база оон структураларын бадылаарының дугайында» Тыва Республиканың Чазаның доктаалы-биле бадылаан Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының дугайында Дүрүмнүн 5-ки пунктузунун адаккы 5.38 пунктузунга дүүштүр Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы көргүзөр. Дуза чедирерин хандыраарын Тыва Республиканың Саң-хөө яамызында Тыва Республиканың күрүнениң хамааты албанының албан-дужаалдарын ээлеп турар кижилер боттандыраар.

Күрүнө дузаларын чедирип турда, Федералдыг үндүрүг албаны-биле Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагыргазының өске-даа органны-биле база организациялар-биле удур-дедир харылзаазы боттандырттынар.

5. Күрүнө дузаларын бээрининг төнчү түннелдери болза:

девискээрниң күрүнениң эвес лотереязын эрттиреринге чөпшээрел бээр дугайында шиитпир;

девискээрниң күрүнениң эвес лотереязын эрттиреринге чөпшээрел бээринден ойталаарының дугайында шиитпир болур.

Девискээрниң күрүнениң эвес лотереязын эрттиреринге чөпшээрелди (№ 1 капсырылга) Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы айыттыг чөпшээрелди бээр дугайында билдиришкин үндезининге беш чылдан хөй эвес хуусаада бээр.

6. Күрүнө дузаларын бээр түннелдерин хереглекчизи болза (моон ыңай күрүнө дузаларының хереглекчилери дээн), 2003 чылдың ноябрь 11-де № 138-ФХ «Лотереялар дугайында» Федералдыг хоойлу база бо регламентке дүүштүр лотерея эрттиреринге чөпшээрел алган билдиришкин ээзи – девискээрниң күрүнениң эвес лотереязының организатору болур.

7. Бо Регламентининг Дүрүмнөрининг

хамаарышпас черлери:

- девискээрниң күрүнге хамааржыр лотереялары;
- организатору тус чер бот-башка-рылгазын төлөөттүрген органы болуп турар, муниципалдыг лотереялар;
- идиг берип турар лотереялар.

II. Күрүне дузазын бээриниң чурумунга негелделер

1. Күрүне дузазын чедирериниң дугайында медээлээриниң чуруму

8. Күрүне дузазын чедирериниң дугайында медээни Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының специалисти билдиришкни кириктилериниң (дыңнадыкчыларның) дилеглери барда дорт-ла, а ол ышкаш почта, телефон харылзаазын ажыглааны-биле, Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының Интернет четкизинге (моон ыңай сайт дээн) албан езузунуң сайтызынга массалыг информация чепкестеринге парлал тарадырының аргазы-биле боттандырар.

Документилер долдурарын төндүрериниң хуусаазының база оларны ап болурунун аргазының дугайында медээни билдиришкни ээзинге документилер берип тургаш дыңнадыр.

9. Күрүне дузаларын берип турарының дугайында бижимел дилегни специалистер бо Регламентиниң 12-ги пунктузу-биле көрдүнген харыыны белеткээринге эргежок чугула үени барымдаалап көөр.

10. Оларның сонургаан айтырыгларының талазы-биле телефонга харыы берип база аас-биле айтырыгларга харыылап тура, Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының специалисти айтырыглыг кижилерге эвилең болгаш эптиг хевирге медээни бээр.

Телефонга салдыгган айтырыгларга специалистиң боду харыылаптар аргазы чок болган таварылгада, телефон дудазын дораан өске албан-дужаалдыг кижиге дамчыдар уjurлуг азы айтырыг тургускан хамаатыга эргежок чугула медээни алыры-биле өске телефон дугаарын айтыр.

11. Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының адреси: 667000, Кызыл хоорай, Чүлдүм кудумчузу, бажың 18, телефон (факс) (39422) 3-58-10.

Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының ажылдаар чурумунун дугайында медээни справка бээри-биле телефон-биле дыңнадыр, а ол ышкаш албан езузунуң сайтызынга кирир.

Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының справка бээр телефоннары:

тел: (39422) 2-04-26, 3-68-50, 3-69-51; факс (39422) 3-68-50;

e-mail: dohod.mfr@gov.tuva.ru

Ажылдаар чуруму:

- понедельник-пятница 8-тен 17 шакка чедир
- 12-ден 13 шакка чедир дүштеки чөм
- суббота, воскресенье - дыштаныр хүннер.

2. Күрүне дузаларын бээриниң хуусаалары

12. Күрүне дузаларын бээриниң хуусаазы айыттыгган чөпшээрелди бээр дугайында билдиришкни кириген хүнден эгелээш, 30 хонуктан көвүдөөс уjurлуг.

13. Бо Регламентиниң 14-кү пунктузунда айыттыгган байдалдарда күрүне дузаларын бээриниң хуусаазын, бо Регламентиниң 12-ги пунктузу-биле доктааттыгган чурум езугаар, четпес документилерни бүртүккээ үеден эгелеп санаар.

3. Күрүне дузаларын бээринден ойталаар үндезиннерниң даңзызы

14. Бир эвес билдиришкни кириген кижиге бо Регламентиниң 17-ги пунктузу-биле көрдүнген документилерниң шуптузун кирибзэн болза, Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы лотерея эрттиреринге чөпшээрел бээр дугайында билдиришкни кириген хүнден эгелээш, 8 хонук дургузунда, билдиришкни кириктинден четпес документилерни, ыңдыг негелдени алган хүнден эгелээш, 10 хонуктан орай эвесе, чедир киригерин негээр хүлээлгелиг.

15. Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы күрүне дузаларын бээринден ойталаар дугайында шийтирн, дараазында үндезиннер талазы-биле, хүлээп алыр эргелиг:

- 1) билдиришкни кириктинден кириген документилери 2003 чылдың ноябрь 11-де

№ 138-ФХ «Лотереялар дугайында» Феде-

ралдыг хоойлунун негелделеринге дүүшпес;

2) билдиришкни кириктинден шын эвес

медээлер кириген;

3) билдиришкни кириктинден үндүрүглер болгаш чыылдалар төлээр талазы-биле өрелери бар;

4) билдиришкни кириктинден хамаа-

рыштыр арбитраж судунда төлөп шыдавазының дугайында (банкротталган) херек оттурган үндезиннер барда.

16. Билдиришкни кириктинден Тыва Рес-

публиканың Саң-хөө яамызының шийтирин

хоойлужулга-биле доктааттыгган чурум

езугаар, судка хомудаар эргелиг.

4. Күрүне дузаларын алыры-биле

кириген документилерниң даңзызы

17. Тыва Республиканың Саң-хөө яамы-

зынга билдиришкни кириктинден девис-

кээрниң күрүнениң эвес лотереязын эртти-

реринге чөпшээрел бээриниң дугайында бил-

диришкни киригер (моон ыңай лотерея

дээн).

Лотереялар эрттиреринге чөпшээрел

бээр дугайында билдиришкни лотерея-

ларны эрттирериниң хуусааларын база

хевирин ыяап-ла айытканы-биле үндезин чок

хевирге бээр. Билдиришкни дараазында

документилерни кожар уjurлуг:

1) лотереяларның негелделерин;

2) лотереяларны эрттиргенинден кирген

орулгаларны хуваарының нормативтерин

(хуулар-биле);

3) лотерея билединиң (лотереяның өске-

да негелделери-биле көрдүнген докумен-

тиниң квинтаныларының), оларга хамаа-

рыштыр ыяап-ла негелделерни база херек

апарза, кылмал хевирден лотерея биледин

камгалаар аргаларының бижилгези-биле, а

ол ышкаш ында чажыт бижилге, чуруктар азы

демдектер кириген бижилгези-биле македин;

4) ойнаашкыны төлөп берип, дамчыдып

азы берип турда, лотерея биледин дөмей-

лештирериниң дүрүмүн;

5) лотерея организаастаарына чарыгдал-

дарны акшаландырырының дөстөрүн айыт-

каны-биле ону эрттиреринге бүгү-ле үезинде

лотерея эрттирериниң техниктиг-экономик-

тиг үндезин, лотерея эрттирериниң баш бу-

рунгаар орулгазын барымдаалап, лотереяны

эрттирери;

6) лотерея херекселдериниң бижилгези

болгаш техниктиг шынары;

7) билдиришкни кириктинден тургу-

зукчу документилериниң нотариат чуруму-

биле шынзыткан хоолгалары;

8) лотерея эрттиреринге чөпшээрел бээр

дугайында билдиришкни киригериниң мур-

нунда, сөөлүг отчеттуг үениң байдалы-биле

билдиришкни кириген кижиниң бухгалтерия

талазы-биле балансызы;

9) үндүрүглер болгаш чыылдалар төлээр

талазы-биле өрөзи барының азы чогуунуң

дугайында үндүрүг органнының берген

справказы;

10) тараттыгган болгаш тараттыгмаан

лотерея билеттериниң учедунуң чуруму;

11) тараттыгмаан лотерея билеттерин

эгидериниң, шыгжаарының, чок кылырының

азы өске-даа тиражтарга ажыглаарының

чуруму;

12) тараттыгмаан лотерея билеттерин

хавыраарының чуруму;

13) ажыглаттыгмаан ойнаашкынарны

шыгжаарының чуруму база ойнаашкыны алы-

рының хуусаазы эрткенде оларны ажыг-

лаарының чуруму.

18. Бо Регламентиниң 17-ги пунктузунда

көрдүмзэн документилерни чок кылырын,

бир эвес кириген документилер хоойлужу-

дуганың негелделеринге харыылап турар

болза, документилер хүлээп ап турда чөп-

шээрэвес.

III. Административтиг чурумнар

1. Административтиг чурумнарның дес-

дараалашкаа

19. Күрүне дузаларын бээринче дараа-

зында административтиг чурумнар кирип

турар:

- күрүне дузаларын чедиреринге эргежок

чугула документилерни хүлээп алыры база

көөрү;

- лотереялар эрттиреринге чөпшээрел

бээр талазы-биле ачы-дуза чедирерин түр

соксадыры;

- лотерея эрттиреринге чөпшээрел бээри

азы чөпшээрел бээринден ойталаары.

2. Күрүне дузазын чедиреринге эргежок чугула документилерни хүлээп алыры база көөрү

20. Күрүне ачы-дузазын бээр эге үндезин болза, билдиришкни кириктинден бо Регламентиниң 17-ги пунктузунда айыттыгган күрүне дузазын чедиреринге эргежок чугула документилерниң комплектизи-биле, Тыва Республиканың Саң-хөө яамызынга дилег-чагаазы болур.

21. Лотерея эрттиреринге чөпшээрел бээр дугайында билдиришкни капсырган документилер-биле кады Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының специализинге (228 дугаар кабинет) ийи экземплярга бээр. Документилер хүлээп алыры-биле харысалгалыг специалист документилерни хынаар, айтырыгның фактызын тургузар.

22. Албан-дужаал хүлээлгелеринче лотерея эрттиреринге чөпшээрел бээр дугайында айтырыгны көөрү кирип турар специалист документилерни долдурганының шынныын хынаар болгаш оларны хоойлужулганың негелделеринге дүгжүп турарын тодарадыр база бо Регламентиниң 14-15-ки пунктулары-биле көрдүнген үндезиннерниң чогуун айтыр:

- хоойлужулга-биле доктааттыгган таварылгаларда, документилер нотариат талазы-биле бадыткатыгган, таңма-биле шынзыттыгган, талаларның азы хоойлужулга-биле тодараттыгган албан-дужаалдыг кижилерниң болур-чогууру-биле холунуң үжүү салдыгган;

- хоойлужулга-биле доктааттыгган таварылгаларда, документилер нотариат талазы-биле бадыткатыгган, таңма-биле шынзыттыгган, талаларның азы хоойлужулга-биле тодараттыгган албан-дужаалдыг кижилерниң болур-чогууру-биле холунуң үжүү салдыгган;

- хоойлужулга-биле доктааттыгган таварылгаларда, документилер нотариат талазы-биле бадыткатыгган, таңма-биле шынзыттыгган, талаларның азы хоойлужулга-биле тодараттыгган албан-дужаалдыг кижилерниң болур-чогууру-биле холунуң үжүү салдыгган;

- документилерниң сөзүглели бижиттингени билдингир, юридиктиг эргелиг албан черлериниң аттарын хураңгайлаваан, оларның турар черлериниң аттарын айытканы-биле кириген;

- хамаатыларның фамилиязы, ады база адазының ады, оларның чурттап турар черлериниң адрестери долзуу-биле бижиттинген;

- документилерде эткен, кири бижээн, шыйган сөстөр чок болгаш өске-даа эдилгелер кирибзэн;

- документилер карандаш-биле бижиттинмээн;

- документилерде оларны чаңгыс эвес уткалыг кылдыр тайылбырлаан, шыңгыы эдилгелиг чүүлдер чок.

Билдиришкни ийи дугаар экземпляр, документилерни хүлээп алганының дугайында демделээни-биле, билдиришкни ээзинге эгидер.

23. Девискээрниң күрүнениң эвес лотереязын эрттирери-биле кириген документилерниң экспертиказын эрттирер эң ыңдыкы хуусаа, албан-дужаал хүлээлгезинче лотерея эрттиреринге чөпшээрел бээр дугайында айтырыгны көөрү кирип турар специалист ол документилерни алган хүнден эгелээш, беш хонуктан эртпес.

3. Күрүне дузазын чедирерин түр соксадыры

24. Эргежок чугула документилер чогуун, кириген документилер бо Регламентиде айыттыгган негелделерге дүүшпезиниң фактылары тургустунганда, Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының специализи бир хонук дургузунда, билдиришкни ээзиниң адрезинге, кириген документилерниң негелделерге дүүшпезиниң азы эргежок чугула документилерниң чогуунуң дугайында негелдени белеткээр.

25. Кириген документилерниң негелделерге дүүшпезиниң азы эргежок чугула документилерниң чогуунуң дугайында негелдеге Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы айтырыг тургускан кижиге күрүне дузаларын бээри-биле шаптаразынарның барының дугайында дыңнадыр, кириген документилерде илереттинген четпестерниң утказын тайылбырлаар база билдиришкни ээзинден ыңдыг негелдени алган хүнден эгелээш, он хонук дургузунда кириген турар уjurлуг, четпес документилерни айтырар.

26. Негелдени аңаа ат салган соонда, ийи хонук дургузунда, билдиришкни ээзинге почта дамчыштыр тускай чагаа-биле чорудар.

27. Эргежок чугула апарган таварылгада, күрүне дузазын бээр дугайында шийтирн хүлээп алырының чурумун таарымчалыг кылдыр тургузар сорулгалар-биле Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының специа-

лизи билдиришкни ээзинге, күрүне дузазын бээрин түр соксадырының дугайында, чылдагаанын болгаш илереттинген четпестерни чайладырының болдунур аргаларын айытканы-биле, телефон дамчыштыр дыңнадыр, а ол ышкаш билдиришкни ээзинге документилер киригериниң үезиниң болгаш аргазының дугайында медээни бээр.

4. Күрүне дузазын бээринден ойталаары

28. Бо Регламентиниң 15-ки пунктузунда айыттыгган үндезиннер-биле күрүне дузазын бээринден ойталаарының дугайында шийтир хүлээп алган таварылгада, албан-дужаал хүлээлгезинче девискээрниң күрүнениң эвес лотереязын эрттиреринге чөпшээрел бээр дугайында айтырыгны көөрү кирип турар специалист, ийи хонук дургузунда, күрүне дузазын бээринден ойталаарының дугайында дыңнадыгны белеткээр (ойталаанының чылдагааннарын айытканы-биле).

Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы билдиришкни ээзинге күрүне дузазын бээринден ойталаарының дугайында дыңнадыгны, ыңдыг шийтир хүлээп алган хүнден эгелээш, үш хонуктан орай эвесе, чагылыг чагаа-биле чорудар.

Эргежок чугула апарган таварылгада, күрүне дузазын бээринден ойталаарының дугайында шийтир хүлээп алырының чурумун таарымчалыг кылдыр тургузар сорулгалар-биле, специалист билдиришкни ээзинге, телефон дамчыштыр, хүлээп алдыгган шийтир дугайында дыңнадыр.

5. Девискээр лотереязын эрттиреринге чөпшээрелди бээри

29. Кириген документилерниң экспертиказын төндүрген соонда, беш хонуктан орай эвесе, девискээрниң күрүнениң эвес лотереязын эрттирер шийтирн девискээрниң күрүнениң эвес лотереязын эрттирерин чөпшээрээр база лотерея эрттирер дугайында бижилгени девискээр лотереяларының күрүне даңзызынче киригериниң дугайында Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының дужаалы-биле долдуруп белеткээр.

30. Албан-дужаал хүлээлгезинче лотерея эрттиреринге чөпшээрел бээр дугайында айтырыгны көөрү кирип турар специалист Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының дужаалында үндезилеп, девискээр лотереяларының күрүне даңзызынче чогуур медээни кирер.

31. Албан-дужаал хүлээлгезинче лотерея эрттиреринге чөпшээрел бээр дугайында айтырыгны көөрү кирип турар специалист күрүне дузазын бээр дугайында дыңнадыгны билдиришкни кириктинден тускай холунга тутсур азы девискээрниң күрүнениң эвес лотереязын эрттирерин чөпшээрээр база лотерея эрттирер дугайында бижилгени девискээр лотереяларының күрүне даңзызынче киригериниң дугайында дужаалга ат салган хүнден эгелээш, ийи хонуктан орай эвесе, чагыглаг чагаа-биле почта дамчыштыр чорудар.

Лотерея эрттирер дугайында дыңнадышкыга девискээр лотереяларының күрүне даңзызында ушта бижилгени кожар (№ 2 капсырылга).

32. Эргежок чугула апарган таварылгада, күрүне дузазын бээриниң дугайында шийтир хүлээп алырының чурумун таарымчалыг кылдыр тургузар сорулгалар-биле специалист ол дугайында билдиришкни ээзинге телефон дамчыштыр дыңнадыр.

6. Күрүне дузазын күүседип турар үеде боттандырган (хүлээп алган) ажылдарны (ажыл кылбазы) база шийтирлерни хомудаарының чуруму

33. Күрүне дузазын күүседип турар үеде боттандырган (хүлээп алган) ажылдарны (ажыл кылбазы) база шийтирлерни хомудаарын суд чуруму-биле азы суд чуруму-биле - Тыва Республиканың Саң-хөө яамызынга боттандырар.

34. Билдиришкни кириген кижиге бодунуң бижимел меделгелин, албан чурум езугаар, бижимел меделгел чорудуп турар күрүне органының адын, чок-ла болза чогуур албан-дужаалдыг кижиниң фамилиязын, адын, адазының адын, чок-ла болза ол кижиниң албан-дужаалын айтыр, а ол ышкаш харыы чорудары-биле бодунуң фамилиязын, адын, адазының адын, чоктазының адрезин, меделгелди эде адрестээриниң дугайында дыңнадыгны, саналдың, билдиришкни азы хомудалдың утказын илередир, бодунуң холунуң үжүүн, ай, хүнүн салыр.

35. Бижимел медегелге немей дараа-зында чүүлдерни кириер:

- хомудап турар ажылының алыс ужурун;
- билдиришкин ээзинин эргези, хос-талгазы, хоойлу езугаар сонугалдары хажыттыг деп санап турар үндесинерин байдалдары, ону боттандырырга шаптыкташкыннарны тургусканын, чок-ла болза, кандыг-бир хүлээлгени хоойлуга дүүшпес кылдыр салганын;

- билдиришкин ээзинин дыңнадыры эргежок деп санап турары өске-даа ме-дээлерни.

36. Херек апарган таварылгада, билди-ришкин ээзи бижимел медегелдинге боду-ну барымдаларының бадыткалы болур документтерин болгаш материалдарны, азы болза оларның хоолгаларын кожар.

37. Тыва Республиканың Саң-хөө яамы-зынга азы албан-дужаалдыг кижиниң адынга келген бижимел медегелди, оларның баш билип харыылаар айтырыгының иштинге, бижимел медегелди бүрүткээн хүнден эгелээш, 30 хонук дургузунда көөр.

38. Айтырыгы көөрүнге эргежок чугула документтерин болгаш материалдарны алыры-биле өске күрүне органнарныче, тус чер бот-башкарылга органнарныче азы өске албан-дужаалдыг кижилерге чоруткан таварылгада, Тыва Республиканың саң-хөө сайыды, чок-ла болза ында төлээлтирген албан-дужаалдыг кижилерге көөрүнүң хуусаазын, билдиришкин ээзинге ону көөрүнүң хуусаазын узатканының дугайында дыңнаптышаан, 30 хонуктан хөй эвес кылдыр узадыр эргелиг.

39. Айтырыгы көргениниң түңнелдери-биле Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы-ның төлээлтирген албан-дужаалдыг кижиз билдиришкин ээзинин негелделерин хандыраарының дугайында азы айтырыгы хандыраарындан ойталаарының дугайында шийтирпирни хүлээп алыр.

40. Айтырыгы көргениниң түңнелдерин кириген бижимел харыыны билдиришкин ээзинче чорудар.

41. Бир эвес бижимел дыңнадыг бил-

диришкин ээзиниң фамилиязы, ады, адазы-ның ады база почтазының адреси айыттын-маан болза, айтырыгына харыы бербес.

42. Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы бижимел медегелде албан-дужаалдыг кижиниң, а ол ышкаш ооң өг-бүлезиниң кежигүннериниң амыдырал-чуртталгазынга, кадыынга база эт-хөреңгизинге айыыл тургузуп болурун чараш эвес азы кочулаан аяныгы сөстөрүн илередиң каан таварылгада, чагаа-бижикти харыы чок арттырып каар азы билдиришкин ээзинге эргезин шын эвес буруу ажыглаарын болдурбазының дуга-йында дыңнадыгы чорудар эргелиг.

43. Бир эвес бижимел айтырыгының сөзүглели билдинмес болза, аңаа харыы бербес болгаш ону көөрүн хандырбас.

44. Бир эвес билдиришкин ээзиниң бижимел дилээнде билдиришкин ээзинге чаңгыс эвес катап харыы берип турган айтырыгы илереттинген болза, айтырыгга чаа харыы азы барымдалыг байдалдары тайылбырлаары негеттинмес, ыңдыг таварыл-гада Тыва Республиканың саң-хөө сайыды азы ол албан-дужаалга төлээлтирген кижилерге чаагаа ээлчеглиг харыы бээриниң үндесини чок дугайында база билдиришкин ээзи-биле ол айтырыгга хамаарыштыр моон соңгаар харылзажырын соксадырының талазы-биле шийтирпир хүлээп алыр эргелиг. Ындыг шийтирпир хүлээп алганының дугайында билдиришкин ээзинге дыңнадыр.

45. Бир эвес салдыгган айтырыгының алыс ужурун талазы-биле харыы бээр күрүне азы өске-даа камгалал чажыды тургузуп турар медеэлериң тодарадылгасы чокка болдунмас болган таварылгада, чагаа чо-руткан билдиришкин ээзинге айыттыгган медеэлериң чарлап тарадыры болдунмас болганы-биле холбаштыр, салдыгган айты-рыгыңа харыы бээр арга чогуң дыңнадыр.

46. Билдиришкин кирикчилери күрүне дузазын берип турар үеде хүлээп алган шийтирпирлери, Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының албан-дужаалдыг кижилериниң ажылын азы ажыл кылбазын суд чуруму-биле хомудаар эргелиг.

Девискээрниң күрүнениң эвес лотереязын эрттиреринге чөпшээрелдер бээриниң талазы-биле күрүне ачы-дузазын Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының бээр Административтиг регламентинге 1-ги капсырылга

Тыва Республиканың девискээринде девискээрниң күрүнениң эвес лотереязын эрттиреринге чөпшээрел

200 _____ чылдың _____ « _____ » бүрүткээн № _____

берген чери _____
(структурлуг кезектин ады)

(лотерея организацызының организацыг-эрге-хоойлу хевирин, юридиктиг эргелиг албан

чириниң ады, турар чери, ИНН, күрүнениң бүрүткээн № _____)

200 чылдың _____ « _____ » № _____ «Девискээрниң күрүнениң эвес лотереязын эрттирерин чөпшээрээр база лотерея эрттирер дугайында девискээр лотереяларының күрүне даңзызынче бижик кириериниң дугайында» Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының дужаалыг дүүштүр лотерея эрттиреринге _____

(лотереяның ады болгаш хевирин)

200 чылдың _____ « _____ » 200 чылдың _____ « _____ »
чедир хуусаада

Тыва Республиканың саң-хөө сайыды _____
(Ф.И.О.) _____

Бо чөпшээрелдин ээзи девискээр лотереязын дорт-ла азы лотерея операторун таварыштыр эрттирер болур эргелиг. Девискээр лотереязының организатору лотерея эрттирери, лотерея ажил-чорудулгазының дугайында хоойлужулганы күүседир, лотереяны бодунуң негелделери дээш база лотерея организастап база эрттирер турда, ажилдың саң-хөө-ажыл-агий түңнелдери дээш харысалгалыг болур.

Девискээрниң күрүнениң эвес лотереязын эрттиреринге чөпшээрелдер бээриниң талазы-биле күрүне ачы-дузазын Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының бээр Административтиг регламентинге 2-ги капсырылга

Девискээр лотереяларының күрүне даңзызындан ушта бижилгениң хевириниң үлегери

Бо ушта бижилгеде лотерея дугайында медеэлер кирген _____
(лотерея эрттирер чериниң ады, хевирин, хуусаазы)

Бүгү-россияның лотереяларының күрүне даңзызынче кириген, эрттирер лотереялар

(лотереяның организаторунуң ады)

сериязы _____ дугаары _____

(девискээр лотереязының күрүнениң бүрүткээн дугаары)

сериязы _____ дугаары _____
(девискээр лотереязының күрүнениң бүрүткээн дугаары)

сериязы _____ дугаары _____
(девискээр лотереязының күрүнениң бүрүткээн дугаары)

Тыва Республиканың саң-хөө сайыды _____
(Ф.И.О.) _____

Таңма орну _____

2009 чылдың март 20-де № 101 Тыва Республиканың Чазааның доктаалы-биле бадылаан

Девискээр лотереяларының күрүне даңзызын чорудар талазы-биле күрүне ажылын Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының күүседириниң административтиг регламентизи

1. Ниити дүрүмнер

1. Девискээр лотереяларының күрүне даңзызын чорудар талазы-биле ажылды Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының күүседириниң административтиг регламен-тизин (моон ыңай Регламент дээн) лотерея-ларның күрүне даңзызын чорудары-биле кү-рүне ажылын күүседириниң шынарын бе-дидер сорулгалар-биле ажылдап кылган бол-гаш күрүне ажылын боттандырып турда кыл-дынар ажылдарның хуусааларын болгаш дес-дараалашкаан (административтиг чуру-мун) тодарадыр.

2. Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы күрүне ажылын күүседирин дараазында чүүлдер-биле таарыштыр тургузар:

2003 чылдың ноябрь 11-де № 138-ФЗ «Ло-тереялар дугайында» (Россия Федерация-зының хоойлужулга чыындызы, 2003 чылдың ноябрь 17-де, № 46 (1 к.), 4434 чүүл, 2005 чылдың «Российская газета», № 234, 2003 чылдың ноябрь 18-те) Федералдыг хоойлу-биле;

2004 чылдың июль 5-те № 338 «Лоте-реялар дугайында» Федералдыг хоойлуну боттандыраар талазы-биле хемчеглер дуга-йында» (Россия Федерациязының хоойлу-жудулга чыындызы, 2004 чылдың июль 12-де, № 28, 2907 чүүл; «Российская газета», № 148, 2004 чылдың июль 13-те) Россия Федерациязының Чазааның доктаалы-биле;

2004 чылдың август 9-та № 66н «Лоте-реялар дугайында отчетту кириериниң хевир-лерин болгаш хуусааларын тургузарының база лотереялар эрттирериниң методо-логиязының дугайында» (Күүсекчи эрге-чагырганың федералдыг органнарының нор-мативтиг актыларының бюллетени, № 38, 2004 чылдың сентябрь 20-де, «Российская газе-та», № 206, 2004 чылдың сентябрь 21-де) Россия Федерациязының Саң-хөө яамы-зының дужаалы-биле.

3. Девискээр лотереяларының күрүне даңзызын чорудар талазы-биле күрүне ажылын 2007 чылдың май 14-те № 595 «Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының болгаш ооң структуразының дугайында Дүрүмнү бадылаарының дугайында» Тыва Республи-каның Чазааның доктаалы-биле бадылаан Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының дугайында Дүрүмнүн 5-ки пунктузунун адаккы 5.38 пунктузунга дүүштүр Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы күүседир.

4. Күрүне ажылын күүседирин Тыва Республиканың Саң-хөө яамызында Тыва Республиканың күрүнениң хамааты албанының албан-дужаалында ажылдап турар кижилер боттандыраар.

5. Девискээр лотереяларының күрүне даңзызын электроннуг хевирге кылып болгаш электроннуг эдилекчилерге шыгжаар.

6. Девискээр лотереяларының күрүне даңзызында медеэни 10 чыл дургузунда шыгжаар.

7. Күрүне ажылының күүселдезиниң түңнели болза, бо Регламентиниң 15-16 пунктуларында айтылган медеэлериң каттыжышкынын электроннуг хевирге тургузары болур.

8. Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы квартал санында Тыва Республиканың девискээринде чөпшээрээн девискээр болгаш муниципалдыг лотереялар дугайында медеэни лотереяларының чаңгыс аай күрүне даңзызынче кириери-биле Федералдыг үндүрүг албанынга бээр.

II. Административтиг процедуралар

1. Күрүне ажылын боттандырып турда административтиг ажил-чорудулга-ларның (чурумнарның) дес-дараалашкаа

9. Девискээр лотереяларының күрүне даңзызын чорудар талазы-биле күрүне ажы-лын күүседирин девискээр лотереяларының

күрүне даңзызынче медеэлер кириериниң административтиг ажил-чорудулгазындан тургустунар.

2. Девискээр лотереяларының күрүне даңзызынче медеэлери кириери

10. Девискээр лотереяларының күрүне даңзызын бо Регламентинге дүүштүр Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы чорудар.

11. Девискээр лотереяларының күрүне даңзызы ийи кезектен тургустунган:

- 1-ги кезекте девискээр лотереяларын эрттиреринге Тыва Республиканың Чазааның база Тыва Республиканың Саң-хөө яамы-зының чөпшээрелин алган организаторлар бүрүткеттирген;

- 2-ги кезекте идиг берип турар лоте-реяларның Тыва Республиканың Саң-хөө яамызынче эрттирериниң дугайында дың-надышкын чоруткан база доктааттыгган чурум езугаар оларны эрттиреринге эрге алган организаторлар бүрүткеттирген.

12. Девискээр лотереяларының күрүне даңзызынче медеэлер кириериниң үндесини болза:

девискээр лотереязын эрттиреринге Ты-ва Республиканың Чазаа база Тыва Респу-бликаның Саң-хөө яамызы чөпшээрел бээр; доктааттыгган чурум езугаар органи-заторнун чоруткан девискээриниң идиг берип турар лотереязын эрттирериниң дугайында дыңнадыгы Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы хынаары.

13. Девискээр лотереяларының күрүне даңзызынче медеэлер кириерин девискээр лотереяларының күрүне даңзызын чорудары дээш харысалгалыг Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының специалистери бот-тандыраар.

14. Девискээр лотереяларының күрүне даңзызынче медеэлериң девискээр лоте-реязын эрттиреринге чөпшээрел бээр-биле кады, а ол ышкаш девискээрниң идиг бээр лотереязын эрттирериниң дугайында дың-надышкынны хынаан соонда кириер.

15. Девискээрниң күрүнениң эвес лоте-реязын эрттиреринге Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы чөпшээрел берген таварыл-гада, девискээр лотереяларының күрүне даңзызын чорудары дээш харысалгалыг специалист девискээр лотереяларының күрүне даңзызының 1-ги кезектен дараа-зында медеэлери кириер:

1) бижилгениң чурум езугаар дугаарын;
2) бижилге кылган ай, хүнүн;
3) девискээр лотереязының күрүнеден бүрүткээн дугаарын;

4) девискээр лотереязының адын;
5) лотереядан үнген тускай сорулгалыг санаашкыннар чорудуп турар социал кол объектилерин болгаш хемчеглери, ол үнген түңнериниң хемчээлин;

6) кирген орулгандан хууларга доктааткан девискээр лотереязының шаңнал фонду-зунун хемчээли;

7) девискээр лотереязының юридиктиг эргелиг албан чериниң – организаторунун дугайында медеэлери:

адын;
күрүнеден бүрүткээн номерин;
турар черин;
почтазының адресин;
банк реквизиттерин;
үндүрүг төлекчизиниң идентификация номерин;

чээли организациясында ажыткан агар саннарының дугайында медеэни;

8) девискээр лотереязының юридиктиг эргелиг албан чериниң – операторунун дугайында медеэни:

адын;
күрүнеден бүрүткээн номерин;
турар черин;
почтазының адресин;
банк реквизиттерин;

үндүрүг төлөкчизинин идентификация номерин;

чээли организациясында ажиткан агар саннарының дугайында медээни;

9) девискээр лотереянын эрттиреринин хуусаалары;

10) лотерея билеттеринин өртектери (идиг бээр лотереядан аңгыда).

16. Девискээр лотереяларының күрүне даңзын чорудары дээш харысалгалыг Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының специализи, доктааттыг чурум езугаар, организаторнун чоруткан девискээринин идиг бээр лотереянын эрттиреринин дугайында дыңнадышкынны хынаан соонда, девискээр лотереяларының күрүне даңзы-зының 2-ги кезээнге дараазында медээлерни кириер:

1) бижилгенин чурум езугаар дугаарын;

2) бижилге кылган ай, хүнүн;

3) идиг бээр лотереянын күрүнеден бүрүткээн дугаарын;

4) идиг бээр лотереянын адын;

5) девискээринин идиг бээр лотереянын организаторнун дугайында медээни:

адын;

күрүнеден бүрүткээн номерин;

турар черин;

почтазының адресин;

банк реквизиттерин;

үндүрүг төлөкчизинин идентификация номерин;

чээли организациясында ажиткан агар саннарының дугайында медээни;

6) девискээринин идиг бээр лотереянын операторнун дугайында медээни:

адын;

күрүнеден бүрүткээн номерин;

турар черин;

почтазының адресин;

банк реквизиттерин;

үндүрүг төлөкчизинин идентификация номерин;

чээли организациясында ажиткан агар саннарының дугайында медээни;

7) девискээринин идиг бээр лотереянын эрттиреринин хуусааларын.

17. Девискээр лотереяларының күрүне даңзын чорудары дээш харысалгалыг специалист лотерея дугайында медээлерни кирип тура, лотерея бүрүзүнге күрүнеден бүрүткээн номерни бээр – КБН.

Лотереянын КБН-и «Г» деп демдек-биле чарып турар сериядан болгаш номерден тургустунган.

Лотереянын КБН-сериязы девискээр азы муниципалдыг деңгелдерде эрттирип турар лотереяларның бүгү хевиринге чангыс аай болур болгаш 5 разрядтан тургустунган.

Бирги разряд бүрүткөп турар лотерея-нын эрге-байдалын айтып турар болгаш дараазында үжүктөр-биле демдеглеттинер:

«Г» - күрүне лотереязы;

«Н» - күрүнениң звес лотерея.

Ийги разряды оң эрттирер девискээр-ринге хамаарыштыр лотереянын хевирин айтып турар болгаш «З» девискээр деп сан-биле демдеглеттинер.

Ушкү разряд «П» деп саннар-биле дем-деглеттинер болгаш Россия Федерация-зының Конституциязының 65 чүүлүнде доктааттыг даңгыга дүүштүр, Россия Федерациязының субъектизи ышкаш, Тыва Республиканың чурум езугаар тургускан номеринге дүгжүп турар.

Бешки разряд ону эрттиреринин арга-зынга база шаңнал фондузун тургусканынга хамаарыштыр лотереянын хевирин айтып турар болгаш дараазында үжүктөр-биле демдеглеттинер:

а) «С» - идиг бээр лотерея;

б) идиг бербейн турар лотерея;

«Т» - тираж лотереязы;

«Б» - тираж чок лотерея;

«К» - таарыштыр каттыштырган лотерея.

Лотереянын күрүнеден бүрүткээн номеринин (КБН) дугаары үш разрядтан тургустунган болгаш лотереяларның чогуур даңзынче кириген девискээр лотереязын-га тывыскан номери болур.

18. Кылдыганы ажил-чорудулгаларның дес-дараалашкааның төнчү түңнели болза, билдиришкын ээзинин электронуг хевирге кириген медээзинин быжылгачызы болур.

Девискээр лотереяларының күрүне даң-зынче кириген медээнин шынны дээш контрольду саазынга кириген медээлерни карак-биле деңгээринин аргазы-биле боттандыра.

19. Девискээр лотереяларының күрүне даңзын чорудары дээш харысалгалыг специалист бо Регламентинин 14-17 пункту-ларында көрдүнгөн ажил-чорудулгаларның хуусааларын болгаш кылырының чурумун сагыры дээш харысалгалыг болур.

III. Күрүне ажилын күүседип турар үеде боттандырган (хүлээп алган) ажил-чорудулгаларны (ажыл кылбазы) база шийт-пирлерни хомудаарының чуруму

20. Күрүне ажилын күүседип турар үеде боттандырган (хүлээп алган) ажил-чорудулгаларны (ажыл кылбазы) база шийт-пирлерни хомудаары суд чуруму-биле азы суд чурумунга чедир Тыва Республиканың Саң-хөө яамызынга боттандыра.

21. Билдиришкын ээзи бодунун бижимел дилээнге чурум езугаар бижик чорудуп турар күрүне органының адын, азы чогуур албан-дужаалдыг кижинин фамилиязын, адын, адазының адын, азы ол кижинин албан-дужаалын айтыр, а ол ышкаш хары алыры-биле бодунун ат, фамилиязын, адресин, адресинин өскерилгенин дыңнадыр, бодунун холунуң үжүүн, ай, хүнүн салыр.

22. Бижиинге немей дараазында чүүлдерни кирип болур:

- хомудап турарының алыс ужурун;

- билдиришкын ээзинин эргези, хостуг чоруу болгаш хоойлу езугаар сонуггалы үреттинген деп санап турар байдалдарны;

- дыңнадыры эргежок деп санап турар өске-даа медээлерни.

23. Херек апарган таварылгада билди-ришкын ээзи барымдааларының бадыткалы кылдыр бижиинге немей документиленни болгаш материалдарны, оларның хоолга-ларын кожуп кириер.

24. Тыва Республиканың Саң-хөө яамы-зынга азы албан-дужаалдыг кижиге келген бижики, ону бүрүткээн хүнден эгелээш, 30 хонук дургузунда көөр.

25. Дилег-бижики, оң сайгарылгазынга херек документиленни азы материалдар чыып алыры-биле өске күрүне органның, тус чер бот-башкарылга органның азы өске албан-дужаалдыг кижилерже чоруткан таварылгада, Тыва Республиканың саң-хөө сайыды азы ол албан-дужаалда төлээлет-тирген кижиге билдиришкын ээзинге оң чагаазын көөрүнүң хуусаазын узатканын дугайында дыңнатпышаан, чагааны көөрү-нүң хуусаазын 30 хонуктан хөй звес хуусаада узадып болур эргелиг.

26. Дилегни сайгарып көргенин түңне-ли-биле Тыва Республиканың Саң-хөө яамы-зының төлээлеттирген албан-дужаалдыг кижиге билдиришкын ээзинин дилээн хан-дырар азы хандырындан ойталаарының дугайында шийтпирни хүлээп алыр.

27. Дилегни сайгарып көргенин түң-нелин бижээн бижимел харыны билди-ришкын ээзинче чорудар.

Бир звес билдиришкын ээзинин чорут-кан бижиинде ат, фамилиязы, долу адреси айыттынмаан болза, оң харызын бербес.

28. Бижимел медегелде албан-дужаал-дыг кижинин, а ол ышкаш оң өг-бүлезинин кежигүннеринин амыдырал-чуртталгазынга, кадыыга база эт-хөреңгизинге айыыл тургузуп болурунун чараш звес азы кочу-лаан аянныг сөстөрүн илередип каан тава-рылгада, Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы чагаа-бижики хары чок арттырып каар азы билдиришкын ээзинге эргезин шын звес буруу ажылгаарын болдурбазының дугайында дыңнадыгы чорудар эргелиг.

29. Бир звес бижимел айтырыгның сөзүглели билдинмес болза, аңаа хары бербес болгаш ону көөрүн хандырбас.

30. Бир звес билдиришкын ээзинин бижимел дилээнде билдиришкын ээзинге чангыс звес катап хары берип турган айты-ры илереттинген болза, айтырыга чаа хары азы барымдаалыг байдалдарны тайыл-бырлаары негеттинмес, ындыг таварылгада Тыва Республиканың саң сайыды азы ол албан-дужаалга төлээлеттирген кижиге чагаа-га ээлчеглиг хары бээринин үндезини чок дугайында база билдиришкын ээзи-биле ол айтырыга хамаарыштыр моон соңгаар харылзажырын соксадырының талазы-биле шийтпир хүлээп алыр эргелиг. Ындыг шийт-пир хүлээп алганын дугайында билди-ришкын ээзинге дыңнадыр.

31. Бир звес салдыганы айтырыгның алыс ужурунун талазы-биле хары бээр күрүне

азы өске-даа камгалал чажыды тургузуп ту-рар медээлерни тодарадылгазы чокка, болдунмас болган таварылгада чагаа чо-руткан билдиришкын ээзинге айыттынган медээлерни чарлап тарадыры болдунмас болганы-биле холбаштыр, салдыганы айты-рынга хары бээр арга чогуң дыңнадыр.

2009 чылдың март 20-де № 101 Тыва Республиканың Чазааның доктаалы-биле бадылаан

Девискээр лотереяларының күрүне даңзындан медээ бээр талазы-биле күрүне дузазын Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының бээр административтиг регламентизи

I. Ниити дүрүмнер

1. Девискээр лотереяларының күрүне даңзындан медээ бээр талазы-биле күрүне дузазын Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының бээр административтиг регламентизи (моон ыңай Регламент дээн) лотереяларның күрүне даңзын чорудар талазы-биле күрүне ажилын күүседиринин түңнелдеринин чедер черин хандыра сорул-галар-биле ажилдап кылган күрүне дузазын чедирип турда ажил-чорудулгаларның хуусааларын болгаш дес-дараалашкаан тодарадыр.

2. Тыва Республиканың Саң-хөө яамы-зының күрүне дузазын күүседирин дараа-зында чүүлдер-биле таарыштыра:

2003 чылдың ноябрь 11-де № 138-ФХ «Лоте-реялар дугайында» (Россия Федерациязы-ның хоойлужулуга чындызы, 2003 чылдың ноябрь 17-де, № 46 (1-к.), 4434 чүүл, 2005 чыл-дың «Российская газета», № 234, 2003 чыл-дың ноябрь 18-те) Федералдыг хоойлу-биле;

2004 чылдың июль 5-те № 338 «Лоте-реялар дугайында» Федералдыг хоойлуну боттандыра талазы-биле хемчеглер дуга-йында» (Россия Федерациязының хоой-лужулуга чындызы, 2004 чылдың июль 12-де, № 28, 2907 чүүл; «Российская газета», № 148, 2004 чылдың июль 13-те) Россия Федерациязының Чазааның доктаалы-биле;

2004 чылдың август 9-та № 66н «Лотерея-лар дугайында» отчетту кириеринин хевир-лерин болгаш хуусааларын тургузарының база лотереялар эрттиреринин методология-зының дугайында» (Күүсекчи эрге-чагыр-ганын федералдыг органның нормативтиг актыларының бюллетени, № 38, 2004 чылдың сентябрь 20-де, «Российская газе-та», № 206, 2004 чылдың сентябрь 21-де) Россия Федерациязының Саң-хөө яамызы-ның дужаалы-биле.

3. Девискээр лотереяларының күрүне даңзын чорудар талазы-биле күрүне ажилын 2007 чылдың май 14-те № 595 «Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының болгаш оң структуразының дугайында» Тыва Республи-каның Чазааның доктаалы-биле бадылаан Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының дугайында Дүрүмнүң 5-ки пунктузунун адак-кы 5.38 пунктузунга дүүштүр Тыва Респуб-ликаның Саң-хөө яамызы күүседир.

4. Күрүне ажилын күүседирин Тыва Рес-публиканың Саң-хөө яамызында Тыва Республиканың күрүнениң хамааты албаны-ның албан-дужаалында ажилдап турар кижилер боттандыра.

5. Күрүне дузазын бээринин түңнели болза девискээр лотереяларының күрүне даңзын ажык болгаш ниитиге чедип турар медээ курлавырларынга парлап үндүрери болгаш девискээр лотереяларының күрүне даңзындан ушта бижилгени бээр болур.

II. Күрүне дузазын бээр чурумга негелделер

1. Күрүне дузазын көргүзөр дугайында медээлеринин чуруму

6. Күрүне дузазын көргүзөр дугайында медээни бээрин Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының специалисти билдириш-кин ээзи делиг киригенде, а ол ышкаш Инт. онет четкинде Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының албан езузунун сайтызынга тарадырының аргазы-биле почта болгаш телефон харылзазын ажылгааны-биле боттандыра.

7. Телефонга азы аас-биле чагаага харылап тура, Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының специалисти оларның сонугар-гай болгаш эвлек-ээлдек харыны бээр.

Телефонга салдыганы айтырылгарга специалисти боду харылаптар аргазы чок болган таварылгада, телефон дузазын

32. Билдиришкын ээлери күрүне дуза-зын берип турар үеде хүлээп алган шийт-пирлерни, Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының албан-дужаалдыг кижилеринин ажилын азы ажил кылбазын суд чуруму-биле хомудаар эргелиг.

дораан өске албан-дужаалдыг кижиге дамчыдар ужуруг азы айтырыг тургускан хамаатыга эргежок чугула медээни алыры-биле өске телефон дугаарын айтыр.

8. Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы-ның адреси: 667000, Кызыл хоорай, Чүлдүм кудумчузу, бажың 18, телефон (факс) (39422) 3-58-10.

Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының ажилдаар чурумунун дугайында медээни справка бээр-биле телефон-биле дыңна-дыр, а ол ышкаш албан езузунун сайтызынга кириер.

Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының справка бээр телефоннары:

тел: (39422) 2-04-26, 3-68-50, 3-69-51; факс (39422) 3-68-50;

e-mail: dohod mfr@gov.tuva.ru

Ажылдаар чуруму:

- понедельник-пятница 8-тен 17 шакка чедир

- 12-ден 13 шакка чедир дүштекке чед

- суббота, воскресенье - дыштаныр хүннер.

2. Күрүне дузазын бээринин хуусаа-лары

9. Девискээр лотереяларының даңзын чорудары дээш харысалгалыг специалист девискээр лотереяларының күрүне даңзы-зындан медээни девискээр лотереяларының күрүне даңзындан ушта бижилге хевиринге, бо Регламентиге капсырылга езугаар хевир-биле, девискээр лотереяларын эрттир-ринге чөпшээрелди долдурары-биле кады хары угда тургузар.

Девискээр лотереязының организато-рунун дилээ-биле девискээр лотереялары-ның күрүне даңзындан ушта бижилге хевиринге күрүне дузазын бээринин хуу-саазы Тыва Республиканың Саң-хөө яамы-зынга дилегниң кирген хүнүнден эгелээш, 30 хонуктан көвүдес ужуруг.

3. Күрүне дузазын бээринден ойталаа-рының үндезини

10. Девискээринин күрүнениң звес лоте-реянын эрттиреринге чөпшээрел бээр тала-зы-биле күрүне дузазын бээринден ойталаа-рының дугайында девискээр лотереялары-ның күрүне даңзындан шийтпир хүлээп алган таварылгада, күрүне дузазын чеди-рин ойталаан бооп болур.

11. Билдиришкын ээзи Тыва Республи-каның Саң-хөө яамызының хүлээп алган шийт-пирин Россия Федерациязының хоойлужу-дугазы-биле доктааттыг чурум езугаар хомудаар эргелиг.

III. Административтиг процедуралар

1. Административтиг ажил-чорудулга-ларның (процедуралар) дес-дараалашкаа

12. Күрүне дузазын чедиреринге дараа-зында административтиг процедуралар кирип турар:

- девискээр лотереяларының күрүне даңзындан медээни доктааттыг чурум езугаар бээр;

- девискээр лотереяларының күрүне даңзын ажык база ниитиге чедиреринге медээ курлавырынга парлап үндүрери.

13. Девискээр лотереяларының күрүне даңзындан медээ бээринин үндезини болза:

девискээр лотереянын эрттиреринге чөпшээрел бээр;

девискээр лотереязының организато-рунун дилээ.

14. Девискээр лотереяларының күрүне даңзындан медээни бээрин халас бот-тандыра.

15. Девискээр лотереяларының күрүне даңзын Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының албан езузунун Интернет-сайты-зынга электронуг адрес-биле парлап үн-дүрер: www.mfin.tuva.ru.

16. Девискээр лотереяларының күрүне

даңзын парлаарың айның сөөлгү хүнүнден эгелээш, 5 хонуктан орай эвесте, ай санында боттандыраар.

17. Девискээр лотереяларының күрүне даңзын чорудары дээш харысалгалыг Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының специалисти медээ бетекээринин хуусаазын, чурумун база ооң шыннын сагыры, ону онза чугула байдалга тудары дээш харысалгалыг болур.

18. Күрүне дузазын күүседиринин талазы-биле ажил-чорудулгаларның дес-дараа-лашкаан сагыры дээш контролду Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының орулгалар килдизинин начальниги боттандыраар.

2. Күрүне дузазын күүседип турар үеде боттандырган (хүлээп алган) ажил-чорудулгаларны (ажыл кылбазы) болгаш шийтпирлерни хомудаарының чуруму

20. Күрүне дузазын күүседип турар үеде боттандырган (хүлээп алган) ажил-чорудулгаларны (ажыл кылбазы) болгаш шийтпирлерни хомудаарының чурумун суд чурумуну-биле азы суд чурумунга чедир Тыва Республиканың Саң-хөө яамызынга боттандыраар.

21. Билдиришкин ээзи бодунуң бижимел дилээнге чурум езугаар бижик чорудуп турар күрүне органының адын, азы чогуур албан-дужаалдыг кижинин фамилиязын, адын, адазының адын, азы ол кижинин албан-дужаалын айтыр, а ол ышкаш хары алыры-биле бодунуң ат, фамилиязын, адресин, адресинин ескерилгенин дыңнадыр, бодунуң холунуң үжүүн, ай, хүнүн салыр.

22. Бижиинге немей дараазында чүүлдерни кирип болур:

- хомудап турарының алыс ужурун;
- билдиришкин ээзинин эргези, хостуг чоруу болгаш хоойлу езугаар сонургалы үреттинген деп санап турар байдалдарны;
- дыңнадыры эргежок деп санап турар өске-даа медээлерни.

23. Херек апарган таварылгада билдиришкин ээзи барымдаларының бадыйкалы кылдыр бижиинге немей документилерни болгаш материалдарны, оларның хоолгаларын кожуу кириер.

24. Тыва Республиканың Саң-хөө яамызынга азы албан-дужаалдыг кижиге келген бижимел чагааны, ону бүрүткээн хүнден эгелээш, 30 хонук дургузунда көөр.

25. Дилег-чагааны, ооң сайгарылгазынга херек документилер азы материалдар чыып алыры-биле өске күрүне органнынче, тус чер бот-башкарылган органнынче азы өске албан-дужаалдыг кижилерге чоруткан таварылгада, Тыва Республиканың Саң-хөө сайыды азы ол албан-дужаалда төлээлтирген кижик билдиришкин ээзинге ооң чагаанын көөрүнүн хуусаазын узатканының

дугайында дыңнатпышаан, чагааны көөрүнүн хуусаазын 30 хонуктан хөй эвес хуусаада узадып болур эргелиг.

26. Дилегни сайгарып көргенинин түңнелдери-биле Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының төлээлтирген албан-дужаалдыг кижизи билдиришкин ээзинин дилээн хандыраар азы хандыраарындан ойталаарының дугайында шийтпирни хүлээп алыр.

27. Дилегни сайгарып көргенинин түңнелин бижээн бижимел харыыны билдиришкин ээзинче чорудар.

28. Бир эвес билдиришкин ээзинин чоруткан бижинде ат, фамилиязы, долу адреси айыттынмаан болза, ооң харызын бербес.

29. Бижимел чагаанда албан-дужаалдыг кижинин, а ол ышкаш ооң өг-бүлезинин кижигүннеринин амыдырал-чуртталгазынга, кадыыга база эт-хөреңгизинге айыыл тургузуп болурунун чараш эвес азы кочулаан аянын өстөрүн илередип каан таварылгада, Тыва Республиканың Саң-хөө яамызы чагаа-бижикти хары чок арттырып каар азы билдиришкин ээзинге эргезин шын эвес буруу ажыглаарын болдурбазының дугайында дыңнадыгы чорудар эргелиг.

30. Бир эвес бижимел айтырыгының сөзүглели билдинмес болза, аңаа хары бербес болгаш ону көөрүн хандыраар.

31. Бир эвес билдиришкин ээзинин бижимел дилээнде билдиришкин ээзинге чаңгыс эвес катап хары берип турган айтыры илереттинген болва, айтырыга чаа хары азы барымдалыг байдалдарны тайылбырлаары негеттинмес, ыңдыг таварылгада Тыва Республиканың саң сайыды азы ол албан-дужаалга төлээлтирген кижик чагаа-га ээлчеглиг хары бээринин үндезин чок дугайында база билдиришкин ээзи-биле ол айтырыга хамаарыштыр моон соңгаар харылаажырын соксадырының талазы-биле шийтпир хүлээп алыр эргелиг. Ындыг шийтпир хүлээп алганының дугайында билдиришкин ээзинге дыңнадыр.

32. Бир эвес салдыганы айтырыгының алыс ужурунун талазы-биле хары бээр күрүне азы өске-даа камгалал чажыды тургузуп турар медээлерин тодарадылгасы чокка, болдунмас болган таварылгада чагаа чоруткан билдиришкин ээзинге айыттынган медээлерни чарлап тарадыры болдунмас болганы-биле холбаштыр, салдыганы айтырыгыга хары бээр арга чогуу дыңнадыр.

33. Билдиришкин ээзери күрүне дузазын берип турар үеде хүлээп алган шийтпирлерни, Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының албан-дужаалдыг кижилеринин ажилын азы ажил кылбазын суд чурумуну-биле хомудаар эргелиг.

ниң (өг-бүле эмчилеринин), участоктун терапевт эмчилеринин, участоктун уруглар эмчилеринин, участок эмчи сестраларының болгаш ниити практиканың эмчилеринин (өг-бүле эмчилеринин), эмчи сестраларының көргүзүп турары немелде эмчи дузазының саң-хөө-биле хандырылгасынга Россия Федерациязының субъектилеринин бюджеттеринге федералдыг бюджеттен субсидияларны бээринин дугайында» доктаалын күүседир-биле Тыва Республиканың Чазааның доктаадыры болза:

1. 2009 чылда болгаш 2010-2011 чылдар планнныг үеде участоктун терапевт эмчилеринин, участоктун уруглар эмчилеринин, ниити практиканың эмчилеринин (өг-бүле эмчилеринин), участоктун уруглар эмчилеринин, участок эмчи сестраларының болгаш ниити практиканың эмчилеринин (өг-бүле эмчилеринин), эмчи сестраларының көргүзүп турары немелде эмчи дузазы дээш акша төлевирлерин чорударының чурумунун болгаш

негелделеринин дугайында кошкан Дүрүмнү бадылаар.

2. Тыва Республиканың Кадык камгалал яамызы:

- эмчи ажилдакчыларының даңзын тургузуп чорудар;

- ай санының 20-ниң хүнүнге чедир Тыва Республиканың Саң-хөө яамызынга немелде эмчи дузазын көргүзүп турары дээш эмчи ажилдакчыларынга төлевирлерни акшалан-дыраарынга ниити чагыгны кириер.

3. Ыаап-ла кылдыраар медицина камгаладылганының Тыва девискээр фондузунга ай санының 20-ниң хүнүнге чедир Тыва Республиканың Саң-хөө яамызынга немелде эмчи дузазын көргүзүп турары дээш эмчи ажилдакчыларынга төлевирлерни акшалан-дыраарынга чагыг кириерин сүмелээр.

4. Бо доктаалды «Тувинская правда» болгаш «Шын» солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының бирги оралакчысы С.ТЕН.

Тыва Республиканың Чазааның 2009 чылдың март 26-да №123 доктаалы-биле бадылаан

2009 чылда болгаш 2010-2011 чылдар планнныг үеде участоктун терапевт эмчилеринин, участоктун уруглар эмчилеринин, ниити практиканың эмчилеринин (өг-бүле эмчилеринин), участоктун уруглар эмчилеринин, участок эмчи сестраларының болгаш ниити практиканың эмчилеринин (өг-бүле эмчилеринин), эмчи сестраларының көргүзүп турары немелде эмчи дузазы дээш акша төлевирлерин чорударының чурумунун болгаш негелделеринин дугайында ДҮРҮМ

1. Бо Дүрүм федералдыг бюджеттин акша-хөреңгилеринин кол башкарыкчызынга чагыртып турар эмчи албан черлеринден аңгыда, Россия Федерациязының хоойлужу-дугазынга доктааттынган чурум езугаар муниципалдыг чагыг кылдыганы муниципалдыг тургузулгаларның бирги санитар-эмчи дузазын көргүзүп турар кадык камгалал тургузулгаларның кадык камгалал албан черлери чок болза) Тыва Республиканың кадык камгалал черлеринин чогуур албан черлеринин, чок болза (муниципалдыг тургузугунун девискээринге муниципалдыг тургузулгаларның кадык камгалал албан черлери болгаш Тыва Республиканың кадык камгалалының албан черлери чок болза) эмчи организацияларының 2009 чылда болгаш 2010-2011 чылдар планнныг үеде участоктун терапевт эмчилеринин, участоктун уруглар эмчилеринин, ниити практиканың эмчилеринин (өг-бүле эмчилеринин), участоктун терапевт эмчилеринин, участоктун уруглар эмчилеринин, участок эмчи сестраларының болгаш ниити практиканың эмчилеринин (өг-бүле эмчилеринин), эмчи сестраларының көргүзүп турары немелде эмчи дузазы дээш акша төлевирлерин чорударының чурумун болгаш негелделерин доктаадып турар (моон ыңай – эмчи ажилдакчылары).

2. Федералдыг бюджеттен Тыва Республиканың бюджетинге берип турар субсидияларны Тыва Республиканың Кадык камгалал яамызы Ыаап-ла кылдыраар медицина камгаладылганының Тыва девискээр фондузунун бюджетинче Ыаап-ла кылдыраар медицина камгаладылганының девискээр программаларын күүседиринге бюджеттер аразының трансферттери кылдыр чорудар.

3. Айыттынган эмчи ажилдакчыларынга көргүзүп турары немелде эмчи дузазы дээш Россия Федерациязының Күш-ажыл кодексинде доктааткан магадылалдарны бээрин өөренип көрбүшаан, участоктун терапевт эмчилеринге, участоктун уруглар эмчилеринге, ниити практиканың эмчилеринге (өг-бүле эмчилеринге) төлээр акша төлевирин айда 10000 рубль, участоктун терапевт эмчилеринин, участоктун уруглар эмчилеринин, участок эмчи сестраларынга болгаш ниити практиканың эмчилеринин (өг-бүле эмчилеринин), эмчи сестраларынга айда 5000 рубль хемчээлге төлээр (моон ыңай – акша төлевирлери) боттандыраар.

4. Ыаап-ла кылдыраар медицина камгаладылганының Тыва девискээр фондузунун немелде төлевир кылыры-биле кадык камгалал албан черлеринче саң-хөө акша-

хөреңгилерин шилчидеринин негелдези – кадык камгалал албан чери биле Ыаап-ла кылдыраар медицина камгаладылганының Тыва девискээр фондузунун аразында немелде эмчи дузазын чедиринге саң-хөө хандырылганының дугайында керээ болур.

5. Ыаап-ла кылдыраар медицина камгаладылганының Тыва девискээр фондузу акша-хөреңгини кадык камгалал албан черинин доктааткан чурум езугаар ажитканы агар санче шилчидер.

6. Акша төлевиринин хемчээлин тодарадып турда, Кыдыкы Соңгу чүк районнарынга болгаш аңаа деңнээн черлерге, онза агаар байдалдарлыг бедик дагылыг, ховулуг, суг чок болгаш өске-даа районнарда (черлерге) ажылы дээш ССРЭ-ниң күрүне эрге-чагыргазының органнын азы күрүне эрге-чагыргазының федералдыг органнын ажил төлевиринге доктаатканы район коэффицентилерин, а ол ышкаш чаңгыс аай социал үндүрүгден, Ыаап-ла кылдыраар пенсия камгаладылганының талазы-биле камгалал дадывырларындан база бүдүрүлгеге болу берип болур аас-кежик чок таварылгалардан болгаш ажылының аайы-биле аарый берип болур аарыглардан Ыаап-ла кылдыраар социал камгаладылга талазы-биле камгалал дадывырындан санаашкын-нарны өөренип көөр.

7. Кадык камгалалының албан черлери күүселдезин болгаш шынарын күш-ажыл керээзинге немелде дугуржулга-биле доктаадыр немелде эмчи дузазын көргүскени дээш эмчи ажилдакчыларга акша төлевирин кылыр.

8. Акша төлевирин кадык камгалал албан черинин штаттыг расписаниезинде көрдүнген (чаңгыс ставкадан эвээш эвес) албан-дужаалдарны ээлеп турар эмчи ажилдакчыларынга оларга быжыгалаан болгаш оларның харылап турары чурттакчыларның санын болгаш херек кырында ажилдаан үезин өөренип көрүп тургаш төлээр.

9. Дакпырлап азы долу эвес хүн ажилдап турар эмчи ажилдакчылары-биле немелде дугуржулга кылбас.

10. Акша төлевирин томуулаарынга херек кырында ажилдаан үениң учедун ажилчын үе учедунун табелинге аңгы графа-биле долудар.

11. Акша төлевирлерин ай санында ажилдаан шалың төлевирин төлээр үеде бээр.

12. Кадык камгалал черлеринин удуртучулары эмчи ажилдакчыларынга төлээри-биле аңгылап берип турар акша төлевирлеринин үезинде долу болгаш сорулгазынга ажыглалы дээш хуузуңда харысалгалыг болур.

Девискээр лотереяларының күрүне даңзызындан медээ бээр талазы-биле күрүне дузазын Тыва Республиканың Саң-хөө яамызының бээр Административтиг регламентизинге капсырылга

Девискээр лотереяларының күрүне даңзызындан ушта бижилгениң хевиринин үлегери

Бо ушта бижилгеде лотерея дугайында медээлер кирген _____

(лотерея эрттирер чернин ады, хевирин, хуусаазы)

бүгү-россияның лотереяларының күрүне даңзызынче кириген, эрттирер лотереялар _____

(лотереяның организаторунун ады)

сериязы _____ дугаары _____

(девискээр лотереязының күрүнениң бүрүткээн дугаары)

сериязы _____ дугаары _____

(девискээр лотереязының күрүнениң бүрүткээн дугаары)

сериязы _____ дугаары _____

(девискээр лотереязының күрүнениң бүрүткээн дугаары)

Тыва Республиканың саң-хөө сайыды _____

(Ф.И.О.) _____

Таңма орну _____

2009 чылда болгаш 2010-2011 чылдар планнныг үеде участоктун терапевт эмчилеринин, участоктун уруглар эмчилеринин, ниити практиканың эмчилеринин (өг-бүле эмчилеринин), участоктун терапевт эмчилеринин, участоктун уруглар эмчилеринин, участок эмчи сестраларының болгаш ниити практиканың эмчилеринин (өг-бүле эмчилеринин), эмчи сестраларының көргүзүп турары немелде эмчи дузазы дээш акша төлевирлерин чорударының чурумунун дугайында

2009 чылдың март 26-да №123 Кызыл хоорай

Россия Федерациязының Чазааның 2008 чылдың декабрь 31-де №1087 «Участоктун

терапевт эмчилеринин, участоктун уруглар эмчилеринин, ниити практиканың эмчилеринин

«БАЖЫҢ ҮЛЭЭР» ДЕМДЕГЛЭЛДЕРДЕ

Республиканың Чазааның 1995 чылдан 2007 чылга чедир хамаатыларга бажың үлээриниң документилерин хынаар талазы-биле тускай комиссия бодунуң ажылын доосканының дугайында илеткээн. Бо комиссияның составына күүсекчи эрге-чагырганың ажилдакчылары-биле кады хөй-ниити организацияларының төлээлери болгаш депутаттар ачылдаан.

2845 хамаатыны бүрүткээн 69 папкаларны чылдар аайы-биле кичээлгейлиг көргөн. 14 ат чок журналдарны «I бөлүктүн инвалидтери», «II бөлүктүн инвалидтери», «Ада-чурттуң дайынының хоочуннары» деп аңгылаарындан аңгыда, адырлар аайы-биле «Культура яамызы», «Каайлы», «Ажыл-агый эргелели» деп аңгылаан. 10 чылдың дургузунда бажың үлөп ажылдап турган Чазак комиссиязы кандыгдаа негелде, нормативтиг документ чокка ажылдап турганы элдептиг.

«Бис ажыы-биле чугаалаарга, кандыг-даа оочур чок турган деп чувени бадыткап болур бис. Аңгы-аңгы папкаларга чаңгыс ол-ла кижилер аттары таваржып турар,

журналдарда ат, фамилияларны айхүнүн айытпайн, киир бижээн, бижилгелерни балап турганы чаңгыс эвес удаа таваржыр, куруг графалар комиссия кезигүүннеринге «аргалар ажылгаарынга» херек турганы чадавас» — деп, ТР-ниң Чазаның Даргазының оралакчызы А.П. Дамба-Хуурак комиссияның ажылын туннэн.

Бажың үлөлгези тус чер бот-
башкарылганының органнарының
хүлээлгезинге онаажып турары-би-
ле ТР-нің Чазаа бажың үлээр чо-
руктан ойталап, ону Кызыл хоорай
чагыргазынга эгидип берген.

**«Тыва-Онлайн» медээлер
агентибили.**

Бир звес кандыг-бир ажыл-агый часкы тарылганы эрте организастыг байдал-биле чорудар болза, күзүн барып элбек дүжүтү алыры кандыг-даа маргыш чок дээрзи кымга-даа билдингир.

Тарылгага баш бурунгаар белеткелин соңгаарладып болбас, ол — хүннүн чугула айтыргыларынын бирээзи. Ынчангаш Сүт-Хөл кожуунун көдөз ажыл-агый эргелинин даргазы Анатолий Соңгаар-олович Сарыглардан кожуунда часкы тарылгага белеткелдин, черле ниитизи-биле кандыг-кандыг ажалдар кылдынып турарынын байдалын сонуургаан мен.

Кожуун ниитизи-биле бо чылын 1835 гектар янзы-бүрү тараа культураларын тарыыг сорулганы салып турар. Тарылгана ниитизи-биле 327 тонна чажар үрезин херек, үрезин белеткелин саадаашкын чокка чорудар дээш чугула хемчеглерни ап чорудуп турар. Арат ажил-агыйларда 118 тонна үрезин

бар. Тываның Көдээ ажил-агый
ямызы дузаламчы кылдыр 200
тонна урезинни берген. Ам ол
үрезиниң сөөртүлгезин Саян ар-
тындан организастан чорудуп
турар.

Баштайгы дээрзинде 90 тонна сула үрезинин сөөртүп эккелген. Улаштыр 200 тонна кызыл-тас үрезинин сөөртүп эгелээр. База ол ышкаш 30 тонна арбай үрезинин белеткээри көрдүнгөн. Кожууннун ажил-агыйларындан “Устүү-Иш-кин” КАК, “Ишкин” ККБ бүгү тала-зы-биле тарылгаже организастыг киреринге белен деп болур. Алдан-Маадырда Алексей Ондар удурт-кан “Даялыг” арат ажил-агыйы тарылгага белеткелди ескелерден тылгалды чорудуп турар. Олар Чаш-Терекке 100 гектар черге 4 чүзүн тараа культураларын тарыйр сорулганы салгаш, тараа шөлүнүн баштайгы суггарылгазын доозуп турарлар. Ук бөлүктүн тараа-жылары 1 гадан 10 центнер дүжүттү

алыр сорулгалыг.

Чер чарар 20 трактор белең. Арткан 15 тракторнуң септелгесилегизи дүн-хүн чок чоруп турар. Алаштың, Актың суггарылгасистемалары болур-чогууру-билеажылдап эгелээн. Тус-тус ажил-агыйлар, арааттар суггарылга бугаларының дестерин баш бурунгаараштап-арылгап алганнар. Тараашөлдериниң дескилээшкинин, арык-сумуннарның арыглаашкынын, шөлдерге минералдыг чемишчидилгелерни чажарын чорудуп турар.

Кожуун чагыргазы, көдээ ажил-агыйның ажилдакчылары чаңгыс эп-сеткилди ажилдап тургач, чаксы тарылганы агротехниктиг организастыг дооскаш, тараа культураларының гектар бүрүзүндөн сугаттыг черлерден 13 центнерден эвээш эвес дүжүттү алырын планнап турар.

Бораш ОНДАР.

Сүт-Хөл кождуун.

ЧААГАЙ ДҮЖҮТ ДЭЭШ

Хүннүн чугула айтырыы

Ай-даа четпес үе эртерге, чай дүжүп, уругларның үрде манааны эң-не узун, хөглүг дыштанылгазы эгелээр. Чылдын магалыг бо үезинде үе-чергези уруглар-биле чаңгыс черге дыштанып, чай эрте бээрге болган солун, хөглүг ужуралдарын чугаалажып, ону чогаадыгга бжижири дег сактыышкын кайда боор. Ынчангаш хүннүн чугула айтырыгларының бирээзи – уругларның чайгы дыштанылгазынга хамаарыштыр чугааны Тыва Республиканың Күш-ажыл болгаш социал политика яамызында өг-бүле, уруглар болгаш социал деткимче талазы-биле килдистиң кол специализи **Анай-Хаак Васильевна ХОМУШКУ**-биле чугааны бистиң корреспондентивис кылган.

— Өөредилге чылының доостурунга чедир хөй эвес Үе арктан, урулгарның чайгы дыштанылгасы силерниң яамының харыылаар улуг айтырыгларының бирээзи деп билир бис, Анай-Хаак Васильевна, бо чылгы дыштанылгага хамаарыштыр чүнү чугаалап болурул?

— Уругларның чайгы дыштанылгасынга хамаарыштыр чугааны чорудары-биле Өөредилге, Кадык камгалал, Күш-ажыл болгаш социал политика яамыларының, чонну ажилга хаара тудар, хереглечилерниң эргелерин камгалаар болгаш чаагай чорун хайгаараар албаннарын, социал камгаладылга фондузунуң болгаш кожуннар чагыргаларындан төлээлер чыгып, тускай шиитпирни хүлээп алган. Аңаа 2009 чылда уругларның болгаш элээдилерниң дыштанылгасының талазы-биле нормативтиг хоолу-дүрүм актыларын хүлээп ап, эң чугула барымдааларга негелделерни тургускан. Бистиң яамының ажил углянышкыны колдуунда-ла социал байдалы чегей өг-бүлелер, оларның ажи-төлү-биле ажилдаар дээрзин билир силер. Ынчангаш бо чайгы дыштанылгаже шак ындыг өг-бүлелерден берге кижиздилгелиг, оларның аразында арагалаарынга, наркотиктиг бүдүмелдер ажыглаарынга сундулуг дээш, ишти херектер килдистериниң назы четпээрин учедунда турар уругдарыгны хаара тударын шиитпирлээн болгаш алды кижжи составтыг тускай штабты яамыда тургускан. Бо хүннерде штабтыг кижигүннери берге байдалда таварышкан уруглар-биле ажилдаар тускай программаларны хүлээп ап, аңаа даянып, ажил планнарының төлөвилелдерин тургускан. Эң-не кол чүүл назы четпээн уругларны кан-дыг-бир ажилдарже хаара тударын чедип алыры — база бир кол айтырыг. Уругнуң хүн чурумун үндизинниг, шын тургузуп, хостуг үезин чөптүг ажыглаар чүве болза, анаа-ла аян-тээлеп чер кезип, ындамында бөлүгөлежип алгаш чурум үрел чоруур үе оларга тургустун-мас деп чүве билдингир. Ынчангаш

чайғы лагерьлернің ажылының уланышқынына шериг-патриоттук, күш-ажалык, мөзу-шынар кижизидилгезинче улук кичизнгейни салырын чер-черлерде лагерьлернин удуртукчуларына сүмелзэн.

— Бо чылын чеже уруг-
ларны чайгы дыштанылга
лагерьлеринче хаара тудары
планнаттыганыл?

— Уругларның болгаш элээдиз-лерниң чайгы кадыкшылга дыштанылгазынга хамаарыштыр эрткен чылдың түннелдерин өөренип көрүп, бо чылда база сорулгалар салдынганын эгезинде каксы чугааладым. Бо чылын шупту 312 дыштанылга лагерьеринге 26797 уруглар, оолдарны хаара тудар. Эрткен чылын 316 лагерье 26588 уруглар дыштанган турган. Бо чылын хоорай кыдыынын 20 лагеринге 6946 назы четпээннер дыштаныр. 14978 шкоалыларны хундуску хевирниң 188 лагери уткуп хулээп алыр. База ол ышкаш күш-ажылдың болгаш дыштанылганын 70 лагеринге 2987 уруг дыштанып, күш-ажылга дадыгышкынны алыр. Кандыг-бир хевирге, эртемге дээн ышкаш тускай угланышкынның 18 лагерье 475 уруг боттарының сонуургалдарын улам бжыгылап, үезин чөптүг ачыг-лаар аргалыг. Спортчу кадыкшыл-

галыг 15 лагерьге 1361 уруглар тус-
кай сорулгалыг план езугаар бе-
леткедлерни эртип, кадыкшылын
быжыглаар. Эг лагеринге 50 уру
дыштанып, көдзэ ишчилерниң ажил
амыдыралы-биле чоок таныжып,
хол-бут-биле тудуп, дузаны кат-
пышаан, дыштанырлар. Үстүндө
айтыкканым лагерьлерге хамаа-
рыштыр чугаалар болза, Өөре-
дилге яамызы болгаш тус чер эрге-
леп-башкарылгасы 259 лагерьни
хандырып, 20917 школачыларның
дыштанылгасын организастаар.
Күш-ажыл болгаш социал полити-
ка яамызының шугуму-биле 4200
уруг 50 лагерьге чайын дыштаныр.
Күш-культура болгаш спорт аген-
телииниң шугуму-биле «Дубинин»
лагеринге 90 оолдар, уругларны
дыштандыраар. База ол ышкаш
профэвилел организацияларының 3
лагеринге 1590 кижини хаара
тудары көрдүнгөн.

— Силерниң яамы социал байдалы чегей өг-бүлелерден уругларны дыштанылгаже хаара тударын планнаан дээрзин чугаалаан болгай силер, Анай-Хаак Васильевна...

— Күш-ажыл болгаш социал политика яамызы бо чылын уругларның чайгы дыштанылгазынче 270 өсүс, 60 инвалид уругларын, хөй ажал-төлдүк болгаш долу эвес өгбүлелерден 1067, чединмес өгбүлелерден 1333, ажал чок ада-елерниң 1000 хире уруглар база иштики черектер килдистериниң на-

зы четпээннер учедунда турар 470 элэдилерни хаара тударын планнап турар. ТР-ниң күш-ажыл болгаш социал политика сайыдының 2009 чылдың апрель 21-де «2009

2003 жылдың апрель 21-де «2003 жылда уруглар-ның чайгы дыш-танылгазын, ка-дыкшылын бол-гаш күш-ажылче хаара тударын организаастаа-рынга саң-хөөнү хуваарының ду-гайында» № 92.11 дужаалы езугаа бистин яамының шугуму-биле уругларның чай-ы дыштанылга-зы дээш ниитизи-биле 8320,0 муң рубльди үндүре-рин айыткан. Ооң иштинде уруг-ларны ашкарып-чемгерер чарыг-далдарга 6 млн. 893 муң 940 рубль, дыштаныр черге чедер болгаш дедир кээрин ор-ганизастаарынга 176 муң 560 рубль, путевкалар садып алырынга 1 млн. 253 муң 500 рубльди үндүрери көрдүнгөн.

— Ада-иелерниң эң-не со-
нуургап турар айтыры — пу-
тевка өртээниң чеже болуру...

— Тыва Республиканың Чазааның 2008 чылдың декабрь 18-те

«2008 чылда Тыва Республикада
назы четпээннерниң чайгы дышта-
нылганын организастап, кадык-
шылын быжыглаар болгаш ажилга
хаара туткан ажилдарнын түннел-

64-түн хцрежинге белеткенип...

дериниң дугайында болгаш 2009 чылда чайгы кадыкшылга кампаниязын белеткээриниң хемчеглериниң дугайында» №754 доктаалы-биле ТР-ниң Куш-ажыл болгаш социал политика яамызының коллегиязы тускай доктаалды хүлээп ал- дараазында чүүлдерни тургускан. Стационар лагерлерниң бир ээлчэ 21, а хүндүскү лагериниң 18 хонук үргүлчүлээр. Хоорай кыдыы- ның лагеринге 21 хонуктун дургу- зунда дыштаныр путевканың өртөз 8967 рубль, хүндүскү лагериниң 2154 рубль, майгын лагериниң 6152 рубль болур. Ооң-биле кады да- рараазында өг-бүлелерниң ажи-тө- үнүге путевка өртөз чиигелделиг болур: чединмес, ядыы өг-бүле- лерниң ажи-төлүнгө халас, социал байдалы чегей, өг-бүлениң орулга- зы амдырал-чуртаарының куду- ку деңнелинден 50 хуу куду өг-бү- лелерниң ажи-төлүнгө 10-дан 30 хуу чедир чиигелде көрдүнгөн. Ынчап кээрге, өөредилге чылы доостурга, уругларын дыштандырып ал, келир чаа өөредилге чылынга оларны белеткээри чүгле чогуур черлерниң эвес, а ада-иениң база дорт хүлээл- гези дээрзин черле утпаза эки боор. Ынчангаш уруг-дарыыңарга путевкадан садып берип, хөглүг чайны сөңнээрин ада-иелерге күздөдүс.

Айлаң МОНГУШ.

УРУГЛАРЫВЫСКА ХӨГЛҮГ ЧАЙНЫ СӨҢНЭЭЛИҢЕР

Хадыңнарлыг арга кыдыында хөглүг чайның магалыын...

НАРКОТИКТЕР ОРНУНГА — АРЫГ СУТ

ТР-нің Наркотиктерниң хоойлуга дүүшпес эргилдезин хайгаараар контроль эргелели биле «Аныяк гвардия» хөй-ниити организациязы «Наркотиктер орнунга — арыг суг» деп акцияны май 14-те организаптап эрттирген.

Кызылчыларның дыштаныр ынак чери апарган «Кундустуг» аржаанының девискээрин акцияның киржикчилери ийги удаа аштап-арыглап турары бо. Ол хүн аңаа эргелелдин ажилдакчылары, аныяк гвардейжилер, үстүкү класстың өөреникчилери, профессионал техниктиг училищелерниң болгаш ТКУ-нун студентилери — ниитизи-биле 50 кижиге бойдустун кайгамчык бо булуңунун чоок-кавыда чыдар девискээрин чаагайжыдып, арыглаашкын ажилдарын чоруткан.

ТР-нің Наркотиктерниң хоойлуга дүүшпес эргилдезин хайгаараар контроль эргелелиниң начальниги Александр Светличный: «Кандыг-даа аржаан суг бажы — бойдустун биске бергени эң-не арыг, чырык чүүлдерин илереткен ыдыктыг чери-дир. Бир эвес оон арыг-кылаң, шулурткайнып чыдар үнүн дыңнаар болза, «чуртталга», «хосталга», «арын-нүүр», «шынчы чорук» деп сөстөрни дыңнап болур. Бо дээрже кижиге бүрүзүнүн долу магадылалдыг чуртталгазының үндезин билгилери-дир. Ынчангаш

аржаан сугларны арыглап-аштап тура, боттарывыстың сагыш-сеткиливисти арыглап, сугну диргизип турар бис!» деп акцияның киржикчилеринге кыйгырыгны берген. Хайымның иштиң түңнелинде

акцияның киржикчилери бир машина бокту чыып бөлгөш, тускай хаптарга хаптааш, чүк чүдүрер хөлге-биле ыраткан.

«Республикавыстың хөгжүлдө-

зин бистер көдүрер бис. Ынчангаш Тывавыстың найысылалынга мындыг хевирлиг бичии ажилдардан чурумну тудуп эгелээнивести эки эгелээшкин деп санап тур мен. А наркотиктерге удур контроль эргелели акцияга киржири-биле кады ажилдакчылар бисти чалаанынга өөрүп тур бис. Аныяк-өскөн бистин үлгериности эдерип, мындыг ажилдарга идепкейин көргүзөр боор деп идегеп каайн» — деп, ТКУ-нун ийиги курсчузу Шолбан Тулуш чугаалаан.

Акцияның киржикчилеринге суксуннарны болгаш чаагай бутербродтарны эргелелдин ажилдакчылары үлээн, а ТР-нің Чазаның Даргазының чанында Айыыл чок чорук чөвүлели акцияны деткип, киржикчилерни автобус-биле аай-дедир дажып сөөрткен.

ГЕРОИН ТАРАДЫП ТУРГАН БӨЛҮК ТУТТУРГАН

Чоокта чаа Россия Федерациязының Тыва Республикада Наркотиктерниң хоойлуга дүүшпес эргилдезин хайгаараар албанның ажилдакчылары Кемероводан Кызыл хоорайже героинни кири сөөртүп, маңаа садып-саарып тургаш, туттурган бөлүккө хамаарыштыр кеземче херээн истеп дооскаш, судче дамчыткан.

Бөлүктү Кызыл хоорайның чурттакчызы эр кижиге баштавышаан, хоойлуга дүүшпес наркосайгарылгаже Кызылдан ийи наркоман херээжен кижини болгаш Кемерово чурттуг бир эр кижини хаара туткан бооп турар.

Чаңгыс сорулга-биле демнежи алгаш, олар боттарының чажыт ажилының аргаларының болгаш ажит харылзааларының тускай системазын ажыглап, ажил-херээ элээн шуудай берген турганнар.

Чижээ, кем-херек үүлгедир бөлүктүн удуртукчузу сайгарылгага киржи турган кижилерниң чүнү кылырын, эргелерин, хүлээлге-

лерин болгаш героин саарылгазындан кирген акша-хөреңгиниң чеже хирезин ажыглаарын, наркотиктерни канчаар шыгжаарын, сөөртүрүн кижиге бүрүзүнге тустуунга хуваал каан турган. Ол боду бөлүктүн ажил-чорудулгазын хайгаарап, наркотиктерни садар каналдарны тып илередип, Кемероводан Кызылче оон сөөртүлгезин чорудуп турган.

Кемерово чурттуг киржикчи бодунун чурттап турган хоорайындан наркотиктерни кайыын садып алырын харылап турган, а Кызыл чурттуг ийи херээжен улус боттарының чурттап олурган бажыңнарын героин садар «адрес-тер» кылып, ону шыгжап, бир наркоман кижиге херек хемчээл (доза) аайы-биле ону хаптап турганнар.

Истеп тыпкан кеземче херээнде хоойлу үрзүн 5 таварылганы тодараткан, оларның 4-ү чажыт аргаларны ажыглап тургаш, улуг эвес хемчээлдиг наркотиктерни садып-саарганын илередип тыпкан болза,

5 дугаарында улуг хемчээлдиг 52 грамм деңзилиг (700 кижиге чедер доза) наркотикти хоойлуга дүүшпес эргилдеден уштуп, оон сөөртүлгезин соксаткан.

Шак ол хире деңзилиг «өлүмнүг чүктү» бөлүктүн удуртукчузу бодунун иштиги мага-бодунга шыгжап чорааш, Тываның наркополицейжилеринге туттурган бооп турар.

Буруудадып турар кижиге оон мурнунда кижиниң амы-тынын үскөн дээш, оон соонда дээрбедекчи чорук дээш 11 чылга хосталгазын казыттырып шииттиргеш, ялазын долузу-биле эрттирбейн, эрте хосталган турган. Ам ол чаа кеземче херээ дээш, мурнунда кара-бажыңга чедир олурбаан хуусаази-биле каттай чуртталгазының элээн хөй чылдарын хоругдалга эрттирер дээрзи билдингир.

Елена СВЕТИЧНАЯ, РФ-тиң ТР-де Наркотиктерниң хоойлуга дүүшпес эргилдезин хайгаараар албанның парлалга-секретары.

АЪТ СПОРТУ.

Мунукчу бичии оолдар чүге кемдеп турарылы?

Сөөлгү үеде аът чарыжы Тываның кайы-даа булуңнарында эртип турары кончуг өөрүнчүг. Бо экономиктиг сандараашкын үезинде акша-төгериин харамнан-май, улуг шаңнал-макталдыг аът чарыжын чылдың-на апрель айда аңгы-аңгы кожууннарга организаптап эрттирери чаагай чаңчыл болу берген. Ынчалза-даа аът чарыжын организаптаары арай-ла шынар чок апар чыдары кончуг хомуданчыг.

Чүгүрүк аът кайы хире-даа узун орукту дөмей-ле эртер. Аът чарыштырарда оруктуң узунунче эвес, а айыыл чок талазынче кичээлгеи салыр болза эки. Апрель айда Чадаанага аът чарыжына оруктуң таарымча чогуңдан үжен ажыг аът мунукчулары бичии школа назылыг оолдар аъттарындан ушкаш, янзы-бүрү кемдээшкиннерни алган. Ол болза бистин, улуг кижилерниң, ада-мелерниң болгаш оргкомитеттин тоомча чок чоруу, частыры-дыр. Европа чуртта-рында аът мунукчулары хамаанчок, аъттарын камнаар дээш оруун кончуг эки белеткеп алыр. Бисте аът мунукчулары кандыг-даа камгалал хеп кетпээн, аът салыр оруу эпчок, онгул-чингил. Хөй школачы оолдар кичээлдерин үзүп тура-ла, кемдеп турда, бо эрткен хүннерде чаңгыс-даа башкы, ада-ие бо айтырыгны радио-телевидение-даа, солун-сеткүүлге-даа көдүрбеди. Бо чүүлге хамаарыштыр Өөредилге болгаш Онза байдалдар яамылары улуг кичээлгеи салыры чугула.

Аът чарыжы чамдык кижилерге анаа-ла-бир оюн, орустап чугаалаарга «шоу» апарганын кижиге эскерер. Кандыг-даа арга-биле шаңналдыг черлерни алырын бодаар чүве ийикпе, көрүкчүлөр болгаш аът ээлериңиң аразында дугуржулгаларны база кижиге дыңнаар чорду. «Эки аъттарның мунукчуларын дүжүр шавар азы мурнунче шуут эрттирбес» дээн чижектиг. Ол хүндүткел чок чорукту шуут соксадыр болза эки.

Тыва кижиге эки аъдын хөлчок камнаар, хүндүлээр, ажаар-тежээр. Аът бажынче кымчылап болбас, эзирик байдалдыг тургаш, аътка шаппас дээн чижектиг өске-даа эки чаңчылдарны кижиге бүрүзү билер. Чүгүрүк аътты тывалар бүдүн чыл ишинде белеткеп кээр. Кижын шаңактаар, чайын тергелээр, үргүлчү шимчээшкинге тудар, шын оъткарар, хан-дамырын, шыңганнын суларатпас, белеткел чок аъдын чарыштарга салбас турган. Сөөлгү үеде чарыштарга албадаашкынның уржундан аъттарның өлүп турары кончуг хомуданчыг. Ол бистин кээргел чок, мугулай чорууву көргүзүп турары ол.

Тыва — малчыннарның болгаш чылгычыларның чурту. Аъды чок олурар малчын бар деп дыңнаваан мен. Сөөлгү үеде чамдык чылгычылар Саян артындан «орус» аъттарны садып алгаш, мал уксаазын экижидип турары кончуг өөрүнчүг. Бо база аът спортунга улуг бурунгаар базым-дыр. Шаанда Хемчикке орус садыгчы алышкылар Василий, Григорий Бяковтар Иркутск, Минусинскиден эки уксаалыг аъттарны эккеп, тыва аъттар-биле хайнакташтырып турган. Оларның ол аъттары Сүт-Хөл кожуунга, Шемиге үр үеде чарыштарга эртип

келген.

Бо хире чараш чылгы малды эдилеп олургаш, чаңгыс борбак ипподромуус сайзырадып чадап калдывыс. Ол ипподрому чогуу кым харылап турарылы, каяа хамааржылы? Ол айтырыгны мен ышкаш бөдүүн кижилер кайын билер.

Идепкейлиг, шынап-ла, ажилдаксап турар чылгычылар чон аразында чок эвес. Оларга ипподрому бериптер болза, мен бодаарымга, частырыг болбас. Аът-хөлүн эккеп алгаш, кончуг чараш кидис өглерин тип алгаш, хоорайның аныяк-өскенин аът мундуруп өөредип, кижизидилге ажылын чүге чорудуп болбазыл? Кежээлдерде пиво хойлап алгаш, дискотека залдары кезип, хөй акшазын чарып, үезин болгаш кадыын чидирип турарының орнунга, ипподромга арыг агаарга аът-даа мунуп турар болза, ол ажыктыг-дыр. Аъттың дериг-херекселдерин канчаар адаарындан эгелээш, кылып белеткээринге чедир билири чугула. Бо талазы-биле тускай программадан белеткээш, чүге ажилдап болбас бис?

Англияда, Францияда болгаш өске-даа чурттарда бай кижилерден дора эвес бис, чүге ипподромга кыска хемчээлге аът чарыжын организаптап болбас бис? Чижээ, чыл бүрүзүнде чарыштарга эртип турар тергийн аъттар чонда бар. Ол шилиндек аъттар аразында-даа чарыш эрттирип болгай-ла. Даштыкы күрүнеде шак ыңдыг чарыштарның өртээ кончуг аар, билеттерни чартык чыл бурунгаар-ла садып алгаш баар. А бисте аът чарыштары шуут халас. Стадионга хүреш ышкаш өртектиг кылып алыр болзувусса, ипподром-даа сайзыраар, үндүрүг-даа чыгылыр.

Чүгүрүк аъттарга, оон ээлериңе болгаш мунукчуларынга хүндүлүг аттарны тыпсыры чугула. Шаанда чүгүрүк аъттарга «Эзир», «Хүлүк», «Хартыга» дээн чижектиг аттарны тыпсыр турган. «Тываның алдарлыг аът соодукчузу», «алдарлыг аът мунукчузу» дээн хевирлиг аттарны чүге тыпсып болбас бис?

Бо кончуг сайзыралдыг үеде Тываның чүгүрүк аъттарының, оон ээлериңиң болгаш мунукчуларының дугайында чаңгыс-даа фотоальбом азы тайылбырлыг ном үндүрген кижиге бо хүннерге чедир чок бооп турар. Тывага аът чарыжының материалдары Интернетте барык чок. Оон дугайында тускай сайт тургустунмаан, тыва сеткүүлдерде аът дугайында аңгы рубрикалар чок бооп турар. Ынчангаш мээң, бөдүүн башкы кижиниң, бодалдарыңа каттыжып, аът спортун моон-даа ыңай хөгжүдүп, эки демниг ажилдарын кыйгырдым.

Ая ОНДАР.

Шеми сумузу.

Юбилейиңер-биле!

Бистиң хүндүлүг, ынак эживис, чаңгысклассчыыс **Галина Далай-ооловна МОНГУШ** 50 харлаан юбилейин демдегеп эрттирип турар.

Эживис Новосибирскиниң садыг институтун дооскаш, амыдыралының баштайгы базымнарын өвүр кожунун хереглекчилер ниитилелинге экономистеп ажилдап эгелээн.

Ол кооперация шугумунда 33 чылдарның дургузунда улуг бухгалтерлеп ак сеткилдиг ажилдап чоруур. Ажылынга тергин ынак, оозун кончуг эки билер кижиге. Эживис бистиң кандыг-даа үедө сүмелекчивис, дузалакчыыс, деткичивис, ынчангаш ону дыка хүндүлээр бис.

Ооң шаңналдарын кижиге санап четпес хөй. Россия Федерациязының кооперациязының тергини база хоочуну, Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Хүндүлел бижиниң эдилекчизи, күш-ажылдың хоочуну.

Ынчангаш эживис Галина Далай-ооловнага 50 харлаан юбилейи-биле изиг байырывысты чедирип, амыдыралынга аас-кежикти, ажыл-ижинге чедишкinnerни, каң дег кадыкшылды сеткиливистин ханызындан күзеп, бистиң аравыска ам-даа чүс хар чедир чурттаарын алгап-йөрээп курайладыыс.

Чаңгысклассчылары база хөй санныг эш-өөрү.

Тываның Күрүнениң «Хүндүлелдин демдээ» орденниг Виктор Көк-оол аттыг хөгжүм-шии театрының

73-кү сезонунуң хаашкыны!

«Шупту чаа чүүлду — аныктарга» деп акция!
Сезонунуң шупту чаа шиилери чингелделиг!

Май 23, 24-те 17.00 шакта — С. Мрожек «Далайда серенада» ПРЕМЬЕРА!

Май 25-те 18.00 шакта — К. Гольдони «Деңгерлерниң айбычызы»
Май 26-да 18.00 шакта — А. Ооржак, Х. Шириин-оол «Эгил, эжим, эгил!» Игил чылынга тураскааткан.

Май 27-де 18.00 шакта — Ю. Мафунэ «Кырзалар»

Май 28, 29-та 18.00 шакта — Э. Мижит «Күлтегин»

Май 30-де 16.00 шакта — «Өөрүшкүм, уяралым — шиилерим»
РФ-тиң алдарлыг артизи, ТР-ниң Улустун артизи Алексей Ооржактың чогадыкчы кезээзи.

Тыва дылда шиилер орус дылче очулгалыг. Хөйүнүң чагыгларын хүлээп ал турар. Шинже 15 билетти хары угда чагыдарга немелде халас олутту бээр. Школачыларга, студентилерге, пенсионерлерге, шериг албанныг улуска (шынзылгазын көргүзөргө) 30 хуу чингелдени кылып турар. Театрның кассазы 9.00 шактан 18.00 шакка чедир, дүштеки чапсар болгаш дыштаныр хүн чок ажилдап турар. Чагыглар болгаш өске-даа айтырыглар 2-11-41 деп телефон дамчыштыр.

БАЖЫҢ САДЫП ТУР БИС

Кызыл хоорайның Спутник суурнуң 1-ги линияда 8 дугаарлыг бажыңның 2-ги квартиразын садып тур бис. Өртээ 1 млн. 800 муң рубль, (ипотека база болур).

Харылзажыр телефону: 5-94-86, сот: 89133458707.

КОНКУРС

Тыва Республиканың Культура болгаш информация политиказының яамызы Тыва Республиканың күрүнениң хамааты албанының хостуг албан-дужаалынга ажилдаары-биле конкурсту эрттирип турар:

- башкарыкчы специалист-консультант.
- Мергежил талазы-биле негелделер:
- Россия Федерациязының күрүне дылын билер 18 хар четкен назылыг Россия Федерациязының хамаатызы;
- дээди профессионал эртемниг;
- биче күрүне албан-дужаалынга бир чылдан эвээш эвес ажыл стажтыг;
- мергежилиниң талазы-биле ажыл стажы (арга-дуржулганы) үш чылдан эвээш эвес болур.

Конкурска киржир документиленни хүлээп алырын чарлалды парлаан хүнүндөн 30 хонуктун дургузунда ажыл хүннеринде 8 шактан 17 шакка чедир дараазында адреске хүлээп алыр: 667000, Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың 46, Тыва Республиканың Культура болгаш информация политиказының яамызы, харылзажыр тел: 3-59-34.

Тодаргай информацияны яамының албан езузунуң сайтызында кириген tuvacultu.ru

Күш чок деп санаар

Тес-Хем кожунунуң Берт-Даг ортумак школазының **Айосима Окчаевна Шывыкка** 1989 чылдың июнь 17-де тывысканы А 182776 дугаарлыг аттестаттың читкенин барымдаалааш, ону күш чок деп санаар.

Прокурорнуң негелдези

ӨСКҮС УРУГЛАРГА — чурттаар оран-сава

Тыва Республиканың Тес-Хем кожунуң суду бо чылын школа доозар болгаш чурттаар оран-савазы чок, ада-иезиниң хайгааралы чок арткан өскүс уругларның эргелерин камгалаан прокурорнуң негелделерин хандырган.

Тыва Республиканың Тес-Хем кожунуң прокурору назы четпээн өскүс уругларның эргелерин камгалап, кожуну чагыргазына оларны ээлчег чокка чурттаар бажың-биле хандыраарының талазы-биле негелдени кириген.

«Ада-иезиниң хайгааралы чок арткан болгаш өскүс уругларга социал деткимчениң немелде магадылалдарының дугайында» Федералдыг хоойлунуң 1-ги чүүлүнге даянып, школа, профессионал училище доозукчуларына, азы РФ-тиң Чепсектиг күштеринге шериг албан хүлээлгезин эрттирген, азы хосталгазын казып шииттирип чораан назы четпээн-нерни күүсекчи эрге-чагырга органнары тургустунган социал хем-чээлден эвээш эвес чуртталга шө-

лү-биле ээлчег чокка хандыраарын айтыпкан дээрзин негекчинин төлээзи — Тес-Хем кожунуң прокурорунуң оралакчызы Марина Укей дыңнаткан.

Суд ийи таланын, херечилерниң тайылбырларын дыңнап, прокурор хыналдазының түннелин өөренип көргөш, прокурорнуң негелдезин хандырган. «Тыва Республиканың Тес-Хем кожуну» муниципалдыг кожуну администрациязы назы четпээн өскүс болгаш ада-иезиниң хайгааралы чок арткан уругларны санитарлыг болгаш техниктиг нормаларга дүжүп турар, тургустунган социал хемчээлден эвээш эвес чуртталга шөлү-биле, бирги ээлчегде, хандыраарын дааскан.

Сайдаш САТ,
Тес-Хем кожунуң прокурору.

КОНЦЕРТЧЕ ЧАЛАП ТУР

Күрүне шаңналының лауреады, ССРЭ-ниң улустун артизи, композитор **Алексей Боктаевич Чыргал-оолдун 85 харлаан юбилейинге уткуштур концерт В.Көк-оол аттыг хөгжүм-шии театрына май 22-де 18 шакта болур.**

Кирери халас. Күзелдиг кижилерни чалап тур.

Оргкомитет.

Дыңнадыг

Эрги «Сесерлиг» совхозтун өнчүзүнүн үлүг киржикчизи **Эмилия Давааевна Хомушк** Би-Хем кожунуң Сесерлиг сумузунда Девер-Шат деп черден ниити шөлү 11 га ажылгалдыг чер участогун өнчүгө тускайлап бээриниң дугайында дыңнадып турар.

Аңаа хамаарыштыр айтырыглар бар болза, Би-Хем кожунуң чагыргазының чер болгаш эт-хөреңги хамаарылгаларының килдизинче кирип болур.

Адреси: Туран хоорай, Кочетов кудумчузу, 11, чагырга бажыңы, 3-кү каът.

Сактыышкынның тураскаалы

Бистиң ачавыс **Кызыл-оол Балчырович САЛЧАК** чурттап чораан болза, май 25-те 45 харлаар турган. Чок апарганындан бээр бир чыл болганынга база төрүттүнген хүнүн таварыштыр дараазында одуругларны парлаарын диледивис.

Кандыг чалап кайы чүктен хадып келгеш, Хайыралыг ачавысты алгаш барды. Алган эжин, ажы-төлүн, арат-чонуң Ачавысты сени чоктап, сактып чор бис.

Ажыл-ишке, аян ырга ынак чордун, Ажы-төлүн өөредир,

өглээр дээштиң кызар чордун. Өөрүшкү-мунгаралды үлежип кээр чончу чордун, Өөдежоктар ону өскээр билген чорду.

Харам, тыртым, мегечиге, оорларга хөңнүн-даа чок, Канчап олар оруун орта дужуп келди. Харамнанган кара ажыг арагазын Хары кылдыр боттарынга кудуп сунар уң келир.

Арат-чонуң аразына алдар-аттыг чурттап чордун, Аныяк-чалыы назынындан арай эрте чарлы бердин. Ажыл-ишке ынак болгаш кылбаан,

тутпаан ажылың чок, Аажы-чаңың, бүдүжүнү алган эжин, ажы-төлүн сактып артар.

Омак-хөглүг каткы-чугаан, ыры-шоорун Оруктарга машина мунган шимээн-даажың Ол-ла хевээр көзүлбестеп, дыңналбастан Оожум ыржым барганы ол бе, читкени ол бе?

Дээрлерге күштүг куш бооп хуулуп алгаш, Дескинип, бистерни сен карактап чор. Каптагайга катап база төрүттүнгеш, Кайгамчыктыг чуртталганы чурттаар боор сен.

Эки кижиге чорбас дээрши шын-даа ышкаш? Эрлик-даа бол, сонугааштың, эртежик-ле алгаш-ла баар. Чедир кылбаан ажылдарың, күзелдерин Черле бүдөр дээрзинге аашкындыыс.

Мөчээн сөөгүн орнукшуткан чевег-хөөрүн Чагааның дег төрөөн суурун Тээлиде. Мрамордан тураскаалда чуруун бисче Магадаанзыг хайгаарал каап көрүп орап.

Төрөл-чонуң, ачаң-аңаң аразында чеде берген, Төөгүлөп, каттырып каап чору боор сен. Төрөөн чериң алдын довураан шуглангаштың, Төнмес уйгун удуп дыштан, байырлыг че.

Өөнүң ишти Мая, оолдары, уруу.

МАРАФОНЧЕ чалап тур бис

Тере-Хөл кожунуң Кунгуртуг суурунуң «Хүнчүгөш» уруглар садының 50 чыл болган юбилейинге тураскааткан ачы-буян марафонунче аңаа ажилдап чорааннары болгаш ооң доозукчуларын июнь 5-те 12.00 шакта кожунуң Культура бажыңың чаладыыс.

Харылзажыр телефон: 89620605093

«ШЫН» СОЛУННУ ДАМЧЫШТЫР

Бистиң оглуус, дуңмавыс, акыыс, оолдарының ынак ача-ы, өөнүң иштинин ынак эжи Ак-Чыраа, Сарыг-Хөл сумузунуң ажилдакчызы **Серен-Дажы (Торлаа) Ондар-оолович Баазанның** аарып турган үелеринде болгаш сөөлгү орукче үдежиринге кажыдалыысты үлешкен чоок эдержип чораан эш-өөрүңге, чаңгысклассчыларыңга, чаңгыскурсчуларыңга, суурувустун улуг-бичи чонунга, школа коллективинге, «Сайзанак» уруглар садының коллективинге, Кызылдан, Чеди-Хөлдөн, Таңдыдан, Тес-Хемден, Хандагайтыдан, Торгалыгдан, Чаа-Суурдан, ырак-чооктан келген төрелдеривиске, кудаларывыска, биске моральдыг болгаш материалдыг дузаны көргүскенинге улуу-биле четтиргенивисти илередип, черге чедир мөгейдивис.

Ажылгыр, кезээ, дузааргак, биче сеткилдиг, «алдын холдуг», катап-аттынмас эргим киживис чоок кижилериниң, чоннуң чүректинге кезээ мөңгөде чырык сактыышкын бооп артар.

Авазы, кады төрөөннери, өөнүң ишти, оолдары.

ШЫН

Индекс 667000.
Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100.

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Чазаа.

Кол редактор **С.С.МОНГУШ**.

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор—2-01-35, редакторнуң оралакчызы — 2-19-87, тел: факс (394-22) 2-17-94, бухгалтерия — 2-17-91. e-mail: shyn@tuvu.ru

КИЛДИСТЕР: ниитилел-политиктиг килдис—2-18-10, культура, өөредилге — 2-03-88, чагаа — 2-17-09, көдээ ажыл-агый, очулга — 2-03-87, үлетпүр — 2-40-77. Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар.

Неделяда үш катап үнер. Хемчээли парлаан 3 ама.

Тираж 9280. Чагыг 54. Номери парлаалгаже дузааганы: график езуугаар — 21.00, херек кырында — 17.00.

АГАР САНЫЫС: № 40703810400000010000 Б ОАО Банк «Тувакредит», Кызыл ИНН—1701008465; корр сч 30101810600000000729 БИК 049304729.

Россия Федерациязының Парлалга, телерадио-дамчыдылга болгаш массалыг коммуникациялар херектериниң талазы-биле яамызының Ортаагы Сибирьде регионнар аразының девискээр эргелели «Шын» солунну 2004 чылдың май 14-те эде бүрүткээн.

Херечилелдин дугаары — ПИ № 16-0510. Индекс 11530, 31730. ТР-ниң «Тываполиграф» Күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгезинге парлаан. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко, 1).

Солунда парлаттыг материалдарның авторларының бодалдары редакцияның туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттыг саннары болгаш өске-даа фактылары, дыңнадыглары дээш авторлар боттары харыылаар.